

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Zhodnotenie prístupového procesu kandidátskych a potenciálne kandidátskych zemí do
Európskej únie

Evaluation of Accession Process of the Candidate and Potential Candidate Countries to the
European Union

Študent: Bc. Barbora Trabalíková

Vedúci diplomovej práce: Ing. Boris Navrátil, CSc.

Ostrava 2019

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Barbora Trabalíková**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6210T004 Eurospráva**
Téma: **Zhodnocení přístupového procesu kandidátských a potenciálně kandidátských zemí do Evropské unie**
Evaluation of the Accession Process of the Candidate and Potential Candidate Countries to the European Union

Jazyk vypracování: **slovenština**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Politický vývoj a specifikace jednotlivých kandidátských a potenciálně kandidátských zemí EU
3. Zhodnocení stavu procesu stabilizace a přidružení kandidátských a potenciálně kandidátských zemí
4. Analýza dopadů rozšíření EU o nové země
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BAUEROVÁ, H., H. HLAVÁČKOVÁ a L. CABADA. *Politika rozšiřování a země Západního Balkánu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. 248 s. ISBN 978-80-87956-06-9.

TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Karolinum, 2016. 437 s. ISBN 978-80-246-3178-3.

WHITE, S., P. G. LEWIS and J. BATT. *Developments in Central & East European Politics*. 5th ed.

Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 312 s. ISBN 978-1-137-26298-1.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Boris Navrátil, CSc.**

Datum zadání: **23.11.2018**

Datum odevzdání: **26.04.2019**

Ing. Lukáš Melecký, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

Místopřisečně prohlašuji, že jsem diplomovou práci, včetně příloh vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje a materiály. Přílohy č. 1 a 2 jsem převzala z uvedených zdrojů.

V Ostravě 12. 7. 2019

Bc. Barbora Trabalíková

Obsah

1. Úvod	5
2. Politický vývoj a špecifikácia jednotlivých kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín EÚ	7
2.1 Albánsko	8
2.2 Bosna a Hercegovina	12
2.2.1 Občianska vojna v Bosne a Hercegovine 1992 – 1995	14
2.2.2 Povojnová obnova Bosny a Hercegoviny	15
2.3 Čierna Hora	16
2.4 Kosovo	18
2.5 Severné Macedónsko	20
2.6 Srbsko	23
2.7 Turecko	25
2.7.1 Politický vývoj Turecka	25
3. Zhodnotenie stavu procesu stabilizácie a pridruženia kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín	27
3.1 Politika rozširovania EÚ	27
3.1.1 Inštitúcie EÚ	28
3.2 Osobitný proces pre Západný Balkán	28
3.3 Najnovší vývoj o rozširovaní a procese stabilizácie a pridruženia	30
3.3.1 Albánsko	31
3.3.2 Bosna a Hercegovina	33
3.3.3 Čierna Hora	34
3.3.4 Kosovo	35
3.3.5 Severné Macedónsko	36
3.3.6 Srbsko	37
3.3.7 Turecko	38
4. Analýza dopadov rozšírenia EÚ o nové krajiny	40
4.1 Stratégia pre západný Balkán - Nový plán EÚ na podporu reforiem v regióne	40
4.2 Nástroje predvstupnej pomoci	41
4.3 Ekonomická analýza kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín pomocou makroekonomických ukazovateľov	42
4.3.1 Hrubý domáci produkt	43
4.3.2 Nezamestnanosť	44
4.3.3 Inflácia	48
4.3.4 Obchodná bilancia	52
4.3.5 Geografické ukazovatele	53
5. Záver	55
Zoznam použitej literatúry	57
Zoznam skratiek	61

Zoznam tabuliek a grafov	63
---------------------------------------	-----------

1. Úvod

Rozšírenie Európskej únie je výbornou investíciou do mieru, bezpečnosti a stability v Európe. Vyhládka krajín na členstvo v EÚ má silný transformačný vplyv na kandidátov a zahŕňa v sebe pozitívne demokratické, politické, hospodárske a spoločenské zmeny.

Región západného Balkánu, ktorým sa budem v práci zaoberať, sa zásadne líši od strednej Európy hlavne čo sa týka stability jednotlivých krajín. EÚ pristupuje k týmto krajinám individuálne, nie ako to bolo v prípade veľkého rozšírenia v roku 2004. Každá z týchto krajín si prešla zložitým historickým vývojom, sprevádzaným mnohými konfliktami, ktoré často vyústili do oblastných vojen. Niektoré konflikty pretrvávajú dodnes, a preto je začlenenie týchto krajín do EÚ veľmi zdĺhavý a zložitý proces.

Kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny v jednotlivých fázach prístupu prechádzajú neustálym hospodárskym rastom a snažia sa zabezpečiť makroekonomickú a fiškálnu stabilitu. EÚ ich v tom povzbudzuje a podporuje ich rast aj pomocou finančných nástrojov.

Aktuálnosť tejto témy vyjadril aj predseda Európskej Komisie Jean-Claude Juncker vo svojom vyhlásení o stave Únie, na základe ktorého Európska komisia prijala stratégiu: „Dôveryhodná perspektíva rozšírenia pre krajiny západného Balkánu a väčšia angažovanosť EÚ v tejto oblasti“. V tejto stratégii potvrdila, že rozšírenie regiónu je geostrategickou investíciou do stabilnej, silnej a zjednotenej Európy.

Toto rozširovanie si vyžaduje trvalé úsilie a mnoho kompromisov na oboch stranách. Každá krajina si musí prejsť zložitým procesom, vyriešiť mnohé či už hospodárske alebo geopolitické problémy a až potom sa môže pristúpiť k predvstupným rokovaniam, aby sa kandidátska krajina mohla stať plnohodnotným členom EÚ.

Cieľom tejto práce je zhodnotiť historicko-politický vývoj a poukázať na problémy, kvôli ktorým sa aj dnes krajiny potýkajú s problémami so susednými štátmi. Krajiny sú poznačené ťaživou históriou, a preto majú problém začleniť sa medzi vyspelé ekonomické štruktúry členských krajín EÚ.

V práci budem sledovať proces, ako sa krajiny zapájajú do Procesu stabilizácie a pridruženia, prístupových procesov a ďalších spoluprác s EÚ. V závere práce pomocou makroekonomických ukazovateľov poukážem na to, ako sa krajiny vyvíjajú od začiatku užšej spolupráce s EÚ a aké by ich pristúpenie malo dopady na ďalší vývoj v EÚ.

2. Politický vývoj a špecifikácia jednotlivých kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín EÚ

Z historického, politického a teritoriálneho aspektu, pojem Balkán nie je presne vymedzený. Nemožno ho jednoznačne odlíšiť od juhovýchodnej Európy ako celku. Už v dávnej histórii bola Rímska ríša rozdelená na dve časti. Demarkačná línia medzi Západom a Východom išla práve cez Balkán. Jedná časť Balkánu podliehala východnej cirkvi a zvyšok Balkánu ostal pod vplyvom katolíckej cirkvi.

V 11. storočí Balkánom prechádzali križiacke výpravy, následne dobyli Carihrad a vyplienili ho. Posledné dve storočia ešte prežívalo Grécke cisárstvo a podobný osud postihol aj Srbské a Bulharské kráľovstvo.

V 14. storočí vypukla morová epidémia a vyhladila polovicu obyvateľov tohto polostrova, v tomto istom storočí sa objavil nový nepriateľ. Turci po stáročia postupovali zo Strednej Ázie cez Irán a Mezopotámiu a v roku 1453 dobyli Carihrad.

Osmanská nadvláda začala v Kosove v roku 1389, neskôr Turci ovládli Bulharsko (1393 – 1396), Valašsko (1394), Bosnu (1463), Albánsko (1468), Hercegovinu (1482), Moldavsko (1512), Čiernu Horu (1528). Bulhari, Albánci, macedónski a bosnianski Slovania boli pod osmanskou nadvládou pol tisícročia. Srbi a Gréci 400 rokov, Uhry a časť Chorvátska 150 rokov. Turci ovplyvnili vývoj balkánskych národov v politickom, spoločenskom aj kultúrnom ohľade. Boj medzi kresťanským západom a moslimským východom sa po dobytí väčšiny Balkánu Turkami blížil do strednej Európy (Tejchman, 2016).

Od 17. storočia Habsburgovci zatlačujú Osmanskú ríšu. S nárastom ruského impéria a britského námorného impéria sa Balkán opäť v priebehu 19. storočia stal zónou konfliktu. Spletité dejiny plné vojen, víťazstvo jedných a porazenie druhých malo za následok vytvorenie zložitej etnickej štruktúry.

Od konca 18. storočia na Balkáne prebiehal proces formovania novodobých národov. Formovanie prebiehalo na základe rôznych kombinácií náboženského, jazykového a historického aspektu.

Skutočne suverénny nebol žiadny balkánsky štát. Z ekonomického hľadiska boli všetky krajiny udržiavané na takej úrovni, ktorá znemožňovala ich životaschopnosť, takže boli závislé

na vonkajšej pomoci. Z historických aspektov nemali balkánske štáty žiadne spoločné záujmy a smerovanie. Vládli im cudzie dynastie. Každá veľmoc sledovala na Balkáne vlastné záujmy a nemala záujem uvoľniť napätie v prebiehajúcich konfliktoch (Tejchman, 2016).

19. storočie bolo pre obyvateľov z juhovýchodnej Európy vidinou nového a lepšieho života. Niektoré národy sa pokúšali o vytvorenie nezávislého štátu. V prvej polovici sa objavilo nezávislé Grécko (1830), neskôr to bolo Srbsko (1878), Čierna Hora a Rumunsko. O niečo neskôr sa podarilo vytvoriť nezávislý štát Bulharsku (1908) a Albánsku (4 roky neskôr). Turecko ešte stále ovládalo Macedónsko.

Národy si robili nároky na územia, o ktoré mali záujem aj druhí. Srbi a Bulhari sa hádali o územie dnešného Severného Macedónska, Albánci a Srbi o Kosovo. Rôzne konflikty vyústili do dvoch balkánskych vojen.

Po prvej svetovej vojne vzniklo Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov. Druhá svetová vojna poznačila Balkánsky polostrov hlavne tzv. grécko-talianska vojna. Nemci si podmanili Balkán, v Bosne a Chorvátsku si vytvorili satelitné štáty. Partizánske akcie sa konali hlavne v Srbsku a Grécku. Po druhej svetovej vojne sa oblasť Balkánu dostala pod vplyv Sovietskeho zväzu. Bola obnovená Juhoslávia, na jej čelo sa postavila komunistická vláda Josipa Broza Tita a Albánsko ovládal komunista diktátor Enver Hodža.

Pád komunistického režimu v roku 1989 znamenal začiatok transformácie krajín strednej a juhovýchodnej Európy, respektíve ich politickú, ekonomickú a sociálnu transformáciu. Tieto procesy boli v niektorých prípadoch ovplyvnené nedokončeným procesom utvárania moderných politických národov. Vývoj v každej krajine prebiehal odlišne.

2.1 Albánsko

Predstavitelia krajiny v decembri roku 1912 predložili osmanskej vláde požiadavku na vytvorenie autonómneho štátu a následne aj európskym mocnostiam. Dňa 28. 11. 1912 vyhlásilo Albánsko svoju nezávislosť a o rok neskôr v Londýne bola podpísaná mierová zmluva, ktorá Albánsko definitívne ustanovila ako autonómne, suverénne a dedičné kniežatstvo. Jeho existencia a neutralita bola garantovaná Rakúsko-Uhorskom, Nemeckom, Francúzskom, Talianskom, Ruskom a Spojeným kráľovstvom a do zvolenia kniežaťa najvyššiu moc vykonávala Medzinárodná kontrolná komisia. Na dvestodňovú vládu nastúpil Wilhelm

Wieda. Toto rozhodnutie neodpovedalo stupni národného povedomia Albáncov a ani úrovni jej civilizačnej vyspelosti, skôr sa jednalo o zhodu priaznivých zahraničnopolitických okolností. Otrasy spôsobené prvou svetovou vojnou priniesli destabilizáciu, ktorá vyvrcholila rozvratom ústrednej moci a faktickým zánikom albánskej štátnosti ako subjektu medzinárodných vzťahov.

Moderná albánska štátnosť sa naplno etablovala až v roku 1920. Kongres v Lushnji prvýkrát výrazne deklaroval vôľu vytvoriť národný štát a väčšina albánskeho etnika si túto myšlienku o nezávislosti osvojila. Obdobie od roku 1920 až do roku 1924 môžeme charakterizovať ako obdobie pokusu o nájdenie novej tváre albánskej štátnosti. Novovzniknuté strany (demokratická, konzervatívna, ľudová) vyjadrovali často protichodné politické, sociálne a nacionálne požiadavky. Politické súperenie pripomínalo anarchiu, ktorá bola sprevádzaná politickými zvratmi so všadeprítomným násilím a za účasti skupín ozbrojencov (Pelikán, 2016).

Červená revolúcia v roku 1932 vedená pravoslávny biskupom Fanem Nolim, vodcom Demokratickej strany, býva označovaná ako pokus postaviť albánsku štátnosť na skutočne moderných základoch. V skutočnosti išlo o obdobie zmätku, spôsobeného rôznorodosťou záujmov aktérov, tak neujasnenou myšlienkou samotného premiéra, ktorý kolísal medzi albánskym nacionalizmom, kresťanským mesianizmom a sociálnym reformizmom. (Tejchman, 2016).

Po prevrate v roku 1924, ktorý bol vedený Ahmetem Zogu s tichou podporou Belehradu zaznamenávame začiatok celkovej stabilizácie krajiny. Albánsko však fungovalo na autoritatívnom princípe, voľby prebehli bez opozičných kandidátov a všetky strany boli silno manipulované.

Talianska okupácia v roku 1939 znamenala koniec tohto režimu. Počas okupácie politický vývoj krajiny a druhá svetová vojna vyvolali silnú politickú polarizáciu. Monarchisti bojovali za obnovenie kráľovstva na čele so Zogom, Balli Kombëtar za albánsku republiku a komunisti za revolučnú zmenu spoločnosti. Počas druhej svetovej vojny medzi týmito frakciami vznikla občianska vojna a víťazmi sa stali komunisti, ktorí boli podporovaní juhoslovanskými partizánmi. Na ďalších 46 rokov sa Komunistická strana ujala vlády. Komunistický režim je spojený s Enverom Hodžom, ktorý sám rozhodoval o osude krajiny. Jeho snahou bolo mobilizovať a revolucionizovať široké masy obyvateľstva podľa vzoru čínskej kultúrnej revolúcie. Na rozdiel od strednej a juhovýchodnej Európy, kde sa postupne etabloval oligarchistický spôsob vlády, v Albánsku politický systém predstavoval osobnú

diktatúru jedného muža, ktorý si autoritu udržiaval násilím. V roku 1985 Enver Hodža zomrel a nástupca Ramiz Alia v druhej polovici 80. rokov pokračoval v jeho režime.

Zatiaľ, čo režimy sovietskeho bloku sa rúcali, Albánska sa to moc nedotýkalo. Politika Ramize Aliho neprinášala žiadne zásadné zmeny. Neskôr v roku 1990 bolo zrejmé, že daný systém v krajine je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. V tomto období prebehli v Skadare prvé demonštrácie. Tieto udalosti vyvolali masívny príliv tisícov albánskych utečencov na ambasády európskych krajín. Ďalšou formou odporu sa stali študentské demonštrácie. Na základe týchto udalostí vznikla Demokratická strana a následne začali vznikať aj ďalšie politické strany. Právny rámec pre ich vznik poskytol zákon, ktorý stanovuje, že politické zoskupenia nesmú byť fašistické, rasistické, protinárodnostné, nesmú byť zakladané mimo Albánska a ich cieľom nesmie byť zvrhnutie ústavného poriadku Albánskej ľudovej socialistickej republiky. Novou politickou formáciou sa stala strana združujúca grécku menšinu na juhu Albánska Omonia. Táto politická strana sa stala okamžite cieľom najrôznejších atakov nacionalisticky orientovaných kruhov a medzi albánskou verejnosťou vyvolala veľkú nevôľu. Po voľbách opäť ožili nacionálne konflikty, k značnému pobúreniu prispela voľba etnického Gréka Janullatoseho hlava Albánskej pravoslávnej cirkvi. V júni 1993 vypovedali albánske úrady z krajiny gréckeho archimandrita Chrysostoma Maidhonise za distribúciu gréckej literatúry. Ako odpoveď na túto udalosť nariadila grécka vláda deportáciu viac než 12 tisíc albánskych ilegálnych migrantov. K ďalšiemu incidentu došlo 20. apríla 1994, kedy skupina vyvolávajúca nacionalistické heslá zaútočila na albánske jednotky rozmiestnené na hranici s Gréckom. V tomto strete zahynuli dvaja albánsky vojaci a vláda na to reagovala masovým zatýkaním reprezentantov gréckej komunity a piati z nich boli postavený pred súd. Proces, ktorý bol zjavne politický, vyvolal protesty medzinárodných organizácií ako Helsinki Watch¹. Aténska vláda reagovala vypovedaním 70 tisíc Albáncov zo svojho územia a kategorickým vetom na ďalšiu humanitárnu pomoc Albánsku zo strany Európskej únie. V roku 1994 Sali Beriša² v snahe urovnať konflikt s Gréckom zmiernil tresty a o rok neskôr Najvyšší súd zrušil rozsudky ako právne nepodložené (Pelikán, 2016).

Postupom času sa autoritatívna vláda nepozdávala ani vedúcim predstaviteľom Demokratickej strany, ktorí začali postupne stranu opúšťať.

¹ Helsinki Watch, bola súkromná americká mimovládna organizácia, ktorá dohliadala na ľudské práva potlačované vládami.

² Sali Beriš – predseda Demokratickej strany albánska.

Ďalšie voľby prebehli v roku 1996. Prvé kolo volieb bolo poznamenané rozsiahlymi manipuláciami. Vláda mala plnú kontrolu nad zdieľajúcimi prostriedkami, dochádzalo k rozsiahlym falzifikáciám. Opozícia sa pokúsila vyvolať protesty proti týmto machináciám. Pod nátlakom západných krajín sa voľby v 14 obvodoch opakovali. Podľa oficiálnych výsledkov získala Demokratická strana zo 140 miest 122, socialisti 10 a Grécke spoločenstvo ľudských práv 3. Správa OBSE³ konštatovala, že počas volenej kampane bolo porušených 32 zo 79 paragrafov albánskeho volebného zákona a jej priebeh neodpovedal medzinárodným štandardom. Rada Európy vyzvala Berišovu vládu k zahájeniu politického dialógu, ale tá však odmietla a tak OBSE zamietla toto hlasovanie monitorovať.

Následne bol Beriša opäť zvolený za prezidenta. Proti svojvoľnej činnosti miestnych úradov sa organizovali záchranné výbory, ktoré sa skladali z civilistov a prepustených dôstojníkov. Povstalci sa zmocnili niektorých území, čím na juhu krajiny prestala centrálna moc existovať. Keď sa Berišovi nepodarilo udržať situáciu musel začať vyjednávať. Zvláštny veľvyslanec OBSE Franz Vranitzky viedol v Tirane jednania s predstaviteľmi desiatich politických strán. Výsledkom rozhovoru bol definitívny odchod stavajúceho kabinetu, dohoda o vytvorení prechodnej vlády národnej jednoty a vyhlásenie predčasných volieb. Novým premiérom sa stal Bashkim Fino (Pelikán, 2016).

Vo voľbách, ktoré sa konali v júni 1997 zvíťazila Socialistická strana, ktorá získala 51,7 % a Berišova demokratická strana získala iba 22,5 %. Po týchto výsledkoch Beriša rezignoval na svoj úrad a novou hlavou štátu sa stal reprezentant socialistov Rexhep Medani. Nová vláda iniciovala trestné stíhanie predstaviteľov Demokratickej strany za činy z doby, kedy bola pri moci a v roku 1998 časť poslancov bola zbavená imunity a zatknutá. Vznikla nová ústava, ktorá ukončila provizórium trvajúce od roku 1991 a Albánsko sa stalo parlamentnou republikou.

Krajina sa postupne spamätávala z faktického zrútenia a v tom prišla kríza v Kosove, ktorá nanovo destabilizovala krajinu. Albánsko sa stalo útočiskom tvoriacim ozbrojené formácie LDK a Ozbrojené sily Republiky Kosovo. V snahe nastoliť poriadok musela vláda pristúpiť k mimoriadnym opatreniam.

³ Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe je medzinárodná bezpečnostná organizácia, ktorá vznikla transformáciou *Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe*.

Koniec tisícročia priniesol v porovnaní s predchádzajúcou dekadou do politiky Albánska značné upokojenie, sprevádzane predovšetkým ústupom otvoreného násilia a politického boja. Aj napriek tomu sa po roku 2000 ukázalo, že albánska spoločnosť si neosvojila základné demokratické pravidlá a toho sú dôkazom aj voľby v roku 2009.

Vo voľbách zvíťazila demokratická strana a ukázalo sa, že nie je schopná vládnuť iba so svojimi partnermi predvolenej koalície a musela s návrhom na spoluprácu osloviť Socialistické hnutie pre integráciu, teda koaličného spojenca Socialistickej strany Albánska. Voľby boli sprevádzané mnohými problémami od neuznaní nového volebného zákona menšími politickými stranami, cez násilie počas volebnej kampane až po neskoré vyhlásenie volebných výsledkov (Kneblova, 2009).

2.2. Bosna a Hercegovina

Socialistická republika Bosna a Hercegovina vznikla ako jedna zo šiestich zväzových republík novej Juhoslovanskej socialistickej federácie v roku 1945. V BaH (ďalej len BaH) navzájom prebývajú tri konštitutívne národy a to Bosňania, Srbi a Chorváti. Titova snaha presadiť ideu bratstva a jednoty sa nepodarila a krajina s výnimkou hlavných miest ostala etnicky a nábožensky rozparcelovaná. Republikové vedenie socialistickej BaH sa politikou národnostného mieru pevne držalo po celú dobu federatívnej Juhoslávie. Prosperitu 70. rokov narušila prehlbujúca sa politická, ekonomická a spoločenská kríza. Ďalšou prevratnou udalosťou sa stal škandál okolo podniku *Agromerc*, táto kauza odhalila rozsiahly systém korupcie, klientelizmu a nelegálnych obchodných aktivít, s ktorými boli spojení členovia politických, ale aj armádnych kruhov. Kauza *Agromerc* drasticky zasiahla ťažkopádne fungujúce hospodárstvo juhoslovanskej federácie, ktoré sa od konca 70. rokov zmiatlo v hlbkej ekonomickej recesii a zadlženosti (Pelikán, 2016).

Ak ide o politickú situáciu tak pred rozpadom Juhoslávie, bosnianski politici, cirkevní predstavitelia Islamského spoločenstva a bosnianska populácia obecné považovali juhoslovanský federalizmus za funkčný model. Zlom nastal na prelome 80. a 90. rokov, kedy začalo Islamské spoločenstvo strácať kontrolu nad moslimským duchovenstvom, ktoré čoraz otvorenejšie vystupovalo s antikomunistickými postojmi. Siliace národnostné separácie začali zneužívať politické strany, ktoré založili svoju kampaň na rozdieloch znemožňujúcich spoločné súžitie a naopak ignorovali zjednocujúce prvky.

V roku 1990 nastali zmeny v politickom usporiadaní, vtedy došlo k zániku Juhoslovanskej komunistickej strany. Následne začali vznikať ústredné nacionalistické strany, ktoré prezentovali výlučne záujmy týchto troch konštitutívnych národov (Strana demokratickej akcie – SDA, Chorvátske demokratické spoločenstvo – HDZ, Srbská demokratická strana – SDS). Súčasne vznikli dve striktne nenacionálne strany bývalých komunistov a niekoľko desiatok menších politických strán. Nacionálna polarizácia jednotlivých strán sa zvýraznila vo chvíli, kedy zintenzívnili svoje vzťahy s vedúcimi náboženskými predstaviteľmi, čo bolo viditeľné hlavne v prípade SDA.

Všetky strany voči sebe vystupovali veľmi ostro a presadzovali vzájomne nezlučiteľné programy a zdôrazňovali tézu o ohrození vlastného národa.

Prvé pluralitné parlamentné voľby sa uskutočnili v novembri 1990. Voľby dopadli v prospech nacionalistov, ktorí obdržali viac ako 70 % hlasov, tj. 84 % kresiel, SDA získala 87 kresiel, SDS získala 71 kresiel a HDZ 41. Naopak strany, ktoré fungovali na inom než etnickom základe, prepadli. Sčítanie hlasov riadili nacionalisti a po sčítaní sa ukázalo, že mnoho hlasov bolo neplatných. Konečný príklon k nacionalistom môže byť vysvetlený najpravdepodobnejšie strachom a obavami, ktoré sa na počiatku 90. rokov v atmosfére eskalujúcej politickej a spoločenskej krízy na pozadí rozpadajúcej sa Juhoslávie, stali u každého jednotlivca neoddeliteľnou súčasťou pri uvažovaní o akomkoľvek kolektívnom rozhodovaní (Pelikán, 2016).

Od roku 1991 pozorujeme, že žiadny z predstaviteľov vládnych strán ohľadom usporiadania BaH nebol ochotný ustúpiť a situácia sa začala nezadržiateľne blížiť k eskalácii. SDS začala vytvárať tzv. srbské autonómne oblasti (SAO), neskôr bola vyhlásená SAO Bosenská krajina, SAO Semberija, SAO Romanija a SAO Hercegovina. Tieto nové správne štruktúry vznikali v regiónoch, rozkladali sa prevažne v horských a málo zaľudnených oblastiach. Na hraniciach začlenených do SAO začali hliadkovať patróni členstva a sympatizanti SDS. Rok pred vypuknutím vojny bola BaH prakticky rozdelená do niekoľko neucelených teritórií pod kontrolou nacionalistických strán. Vplyv ústrednej vlády mal dosah maximálne do Sarajeva a jeho okolia. Každá strana vyzbrojovala svoje vojenské oddiely.

2.2.1 Občianska vojna v Bosne a Hercegovine 1992 – 1995

Dňa 14. 10 1991 vydala BaH Memorandum o suverenite BaH, avšak v tejto dobe už nemali celobosnianske orgány kontrolu nad územím štátu. Dňa 06. 04. 1992 uznala EÚ nezávislosť BaH, štátu ktorý prakticky neexistoval. Srbi vyhlásili Republiku srbskú BaH a Chorváti Chorvátske spoločenstvo Herceg-Bosna, pričom oba celky boli úzko napojené na svoje materské republiky.

V prvej fáze vojny dochádzalo na väčšine území ku spojeneckej koalícii Chorvátskej rady obrany a Armády republiky BaH k ich spoločnému postupu proti Juhoslovanskej ľudovej armáde a Armáde republiky srbskej. Na konci roku 1992 došlo k niekoľkým ozbrojeným stretom medzi Chorvátmi a Bosniakmi a na začiatku roku 1993 vypukla vojna medzi týmito dvomi národmi. Až do marca 1994 fakticky prebiehala vojna „všetci proti všetkým“. Objavili sa pokusy o obnovenie chorvátsko-bosnianskeho spojenectva, ktoré však dopadlo neúspešne. Vojna bola dovedená do absolútneho nonsensu, keď proti sebe stáli bosnianske armády (Stojarová, 2010).

Väčšina medzinárodných aktérov sa uchýlila k jednostrannej kritike a za vinníka považovala Juhoslovanskú ľudovú armádu, Srbov alebo Miloševića⁴. Násilie páchané Chorvátmi a Bosniakmi nebolo spomínané. K ukončeniu vojny prispela veľká chorvátska ofenzíva v podobe operácie „Búrka“ v septembri 1995, vtedy sa chorvátska armáda spojila s chorvátsko-bosnianskymi silami a spoločne odštartovali vojenské operácie proti bosnianskym Srbom.

V novembri 1995 bola po zložitých rokovaníach podpísaná Daytonská mierová zmluva, ktorá sa stala základom súčasného usporiadania BaH. Touto dohodou sa skončila vojna, v ktorej prišlo o život približne 200 tisíc obyvateľov a ktorá vyhnala skoro 2 milióny ľudí zo svojich domovov.

⁴ Slobodan Milošević bol bývalý srbský politik, prezident Srbska v rokoch 1991-1997 a hlava Juhoslávie v rokoch 1997-2000.

2.2.2 Povojnová obnova Bosny a Hercegoviny

Tvorcovia dyatónskeho administratívneho usporiadania BaH sa rozhodli pre tzv. konsociačnú demokraciu, ktorá sa opiera o princíp decentralizácie a komunitné zdieľanie moci. Od podpisu tejto dohody medzinárodné spoločenstvo usilovalo o obnovu hospodárstva, oživenie predvojnových vzťahov a opätovné vybudovanie dôvery vo vzájomnom medietnickom súžití. Organizátori sa od samotného počiatku rekonštrukčného obdobia pokúšali o vytvorenie suverénneho a národne tolerantného štátu. Nedokázali však zaistiť aby sa obyvatelia BaH s touto ideou zmierili. Bosniaci, Srbi a Chorváti žijú viac menej v oddelených svetoch, v ktorých sa nemajú možnosť príliš stretávať, diskutovať a konfrontovať svoje názory so zástupcami iného národa.

Čo sa týka povojnových volieb, tak bosnianski voliči uprednostnili nacionálne orientované politické subjekty pred občianskymi alternatívami. Počet nacionalistických strán v povojnovom období vzrástol a tieto novovytvorené strany sú v kľúčových otázkach zhodné s pôvodnými nacionalistickými stranami (SDA, SDS, HDZ). Novovzniknuté strany sú Zväz nezávislých sociálnych demokratov (SNSD) Milora Dodika, od HDZ odštiepená strana HDZ 1990, Zväz pre lepšiu budúcnosť, ďalej Strana demokratického pokroku a ostatné nenacionálne strany (Pelikán, 2016).

Spolupráca Bosniakov, Srbov a Chorvátov je čisto inštrumentálna, nie je založená na zdieľaní spoločného politického programu a obdobných myšlienok. Prijatie každého rozhodnutia vyžaduje súhlas všetkých zástupcov národov, čo vo výsledku celkom značne sťažuje a často aj blokuje legislatívnu procedúru. Politické strany kladú dôraz vo svojich programoch hlavne na príslušnosť k určitému národu, obranu jeho práv a záujmov, ale aj hrozby a straty či ohrozenie vlastnej identity, čím účinne mobilizujú svojich voličov. Preto ekonomické a sociálne vízie zostávajú na pozadí a v politických kampaniach rozhodovanie voličov zaisťuje týmto subjektom dostatočne silné postavenie.

Takáto politická situácia vytvára prostredie, kde sa politické osobnosti moc často nemenia. Na centrálnej úrovni sa vytvorila vplyvná skupina šiestich či siedmich politikov, ktorí rozhodujú o zásadných politických či socioekonomických otázkach a pri vyjednávaniach na medzinárodnej úrovni.

Hlavné politické osobnosti predstavujú pre Bosniakov Suljeman Tihić z SDA, Izetbegovićův a Zlatko Lagumdžija (SDP), pre Srbov Milorad Dodik (SNSD) a Mladen Bosić (SDS) a pre Chorvátov Dragan Čović (HDZ) a Martin Raguž (HDZ 1990) (Pelikán, 2016).

Pri takejto situácii nie je možné predpokladať, že by v blízkej budúcnosti mohlo dôjsť k posunu a ochote všetkých troch konštitutívnych národov zdieľať jedno teritórium v podobe občianskeho štátu.

2.3 Čierna Hora

Čierna Hora v rámci federálnej socialistickej Juhoslávie prejavovala mimoriadne vysokú mieru lojality voči tomuto štátu. Jedným z prejavov kladného postoja občanov Čiernej Hory bola vysoká miera väzieb na juhoslovanské mestá. Do 2. polovice 80. rokov sa v tejto krajine prakticky nevyskytli žiadne opozičné aktivity, ktoré by rezonovali v širšej spoločnosti.

Ako aj v iných balkánskych krajinách, tak aj v Čiernej Hore existovalo niekoľko udalostí, ktoré odrážali špecifikácie historického vývoja⁵. Problém predstavovala otázka národnej identity, ktorú sa komunistickej strane podarilo na pomerne dlhú dobu vyriešiť.

V období druhej svetovej vojny prebiehal v Čiernej Hore podobne ako aj v iných častiach Juhoslávie okrem bojov s okupačnými silami občiansky konflikt. Na jednej strane stáli komunistickí partizáni (partizáni bojovali za socialistickú revolúciu) a na druhej roajalistickí četníci⁶. Cieľom týchto četníkov bolo obnoviť unitárnu juhoslovanskú monarchiu a ďalej v nej posilniť srbskú dominanciu (Pelikán, 2016).

Čiernohorské obyvateľstvo sa do veľkej miery stotožnilo s komunistickým partizánskym hnutím. Ani socialistický prevrat nevzbudil v Čiernej Hore taký prevrat ako v iných častiach juhoslovanskej federácie. Čiernohorská spoločnosť mala dôvod prejavovať

⁵ Čierna hora predstavovala až do 1. svetovej vojny vlastnú, medzinárodne uznávanú štátnosť. Tento štát, ktorého počiatky spadajú do 18. st., sa formoval na základe ideí obnovy srbského štátu. Čierna Hora symbolizovala nikdy nepokorený odpor srbského pravoslávneho ľudu, ktorého väčšina žila pod osmanskou nadvládou. Podstatou čiernohorskej identity bola príslušnosť k srbskému národu; zdôrazňovaná bola však vedúca rola Čiernohorcov pri jeho oslobodení. Čiernohorci boli tak vnímaní, prípadne postupne začali sami seba vnímať, ako prvých medzi Srbmi. V 19. st. novodobé Srbsko začalo preberať úlohu hlavného nositeľa oslobodenia Srbov. K zjednoteniu Čiernej Hory a Srbska došlo v roku 1918, kedy sa vlastne Čierna Hora stala integrovanou časťou Srbska. Netrvalo dlho a medzi týmito národmi vznikali vnútorné konflikty (Pelikán, 2016).

⁶ Pojem četník označuje príslušníka nepravidelných paravojenských jednotiek operujúcich v tíme nepriateľa, druhej svetovej vojne sa tak označovali príslušníci srbsko-nacionalistického odbojového hnutia.

spokojnosť s komunistickým režimom aj z ekonomického hľadiska. Čierna Hora bola jedna z najchudobnejších a taktiež najzaostalejších častí, na území prevládala prevažne chudoba a pôda bola vo veľkej časti neúrodná. Až socialistická federácia začala realizovať mnoho projektov, ktoré mali túto zaostalosť prekonať.

Hranice dnešnej samostatnej Čiernej Hory boli stanovené po druhej svetovej vojne. Čiastočne boli do nej vtiahnuté územia, ktoré mali s Čiernou Horou buď veľmi slabú historickú spojitosť, alebo vôbec žiadnu. Väčšinu obyvateľov tejto republiky predstavovali pravoslávni Čiernohorci. Okrem nich v nej žili príslušníci ďalších juhoslovanských národov, akú sú napríklad juhoslovanskí Bosniaci. Malý podiel na populácií si udržiavali Chorváti, ktorí žili prevažne na pobreží a národnostnú menšinu predstavovali Albánci. Koncepcia čiernohorskej štátnosti a čiernohorského národa bola formulovaná vlastne nanovo s ohľadom na potreby režimu juhoslovanskej komunistickej strany, teda s obmedzením prevahy srbského národa. V Čiernej Hore teda jednoznačne dominovala sunáležitosť a identifikácia so socialistickou Juhosláviou (Pelikán, 2016).

Obdobie relatívnej stability sa po smrti Josipa Broza Tita v roku 1980 skončilo. Chaotický systém socialistického hospodárstva, chýbajúce redistribučné mechanizmy a zhoršujúce sa zahranično-obchodné vzťahy priviedli Juhosláviu do hlbkej krízy. Spoločenská kríza, sociálna neistota a strata dôvery v politický systém viedli k zosilneniu nacionalistických tendencií. K rozšíreniu popularity nacionaslistických nálad prispela mimo iného aj kríza v Kosove. Tieto udalosti vyvolali v spoločnosti túžbu po zmene systému. V rámci postavenia v Juhoslávii Čierna Hora bola vždy v pozadí Srbska a jej politické vedenie bolo úzko spojené so Miloševićom.

Po neúspechu Milošovića došlo k faktickému zániku federálnej stranickej organizácie. Po rozpade sa v jednotlivých republikových organizáciách postupne uskutočňovali voľby. V Čiernej Hore v roku 1990 sa uskutočnili parlamentné a prezidentské voľby. Výrazne zvíťazil Zväz komunistov (neskôr premenovaná Demokratická strana socialistov), druhou najsilnejšou stranou sa stal Zväz reformných síl Juhoslávie, v opozícii proti komunistickej strane sa na treťom mieste umiestnila Národná strana, ktorá bola pravicová, konzervatívna a antikomunistická. V prezidentských voľbách zvíťazil Momir Bulatović a predsedom vlády sa stal Milo Djukanović, ktorý zaujal najvyššie ústavné funkcie.

Čierna Hora spolu so Srbskom zdieľali v prvej polovici 90. rokov spoločný osud. Vnútorne nepomery a neúspešná politika Belehradu viedla postupom času k uvoľneniu väzieb

Čiernej Hory a Srbska. Stupňujúce napätie medzi oboma republikovými organizáciami prinieslo vyostrenie vzťahov medzi Djukanovičom, ktorý sa stal neskôr prezidentom a Miloševićom, ktorý sa zvolil federálnym prezidentom Juhoslávie. Djukanovič postavil svoj politický program na postupnom rozvoľnení vzťahov so Srbskom a bol za vytvorenie samostatnej Čiernej Hory.

Reakcia na nepriaznivú hospodársku situáciu, konflikt v Kosove a následnú konfrontáciu Zväzovej republiky Juhoslávie so Severoatlantickým paktom, znamenala prehĺbenie nedôvery väčšiny politickej reprezentácie k Miloševićovému režimu a k samostatnému Srbsku. V reakcii na tento vývoj Belehrad zmenil jednostranne federatívnu ústavu a učinil z Čiernej Hory len jeden z dvadsiatich siedmich volebných okruhov. Na to čiernohorská Podgorica reagovala plným prevzatím všetkých doposiaľ nominálne federatívnych právomocí (Pelikán, 2000).

Zdlhavé rokovania medzi Srbskom a Čiernou Horou a tlakom zo strany Európskej únie vyústili v roku 2002 do tzv. Belehradskej dohody. Táto dohoda Zväzovú republiku Juhosláviu premenila v nefunkčnú štátnu úniu Srbska a Čiernej Hory, teda voľný zväz štátov s jednou medzinárodnou subjektivitou (Šístek, 2007).

Po vnútroštátnych sporoch prezident Filip Vujanovič dňa 22. mája 2006 vyhlásil referendum o vystúpení Čiernej Hory zo štátneho zväzku so Srbskom, v ktorom sa voliči rozhodli pre vystúpenie.

2.4. Kosovo

Kosovská otázka predstavovala po celé 20. storočie nesmierne zložitý problém, ktorý výrazne ovplyvnil fungovanie juhoslovanského medzivojnového aj povojnového štátu. Dotýkala sa nielen etnických problémov, ale taktiež náboženských, hospodárskych, sociálnych, kultúrno-politických a medzinárodne právnych vyplývajúcich z ťažkosti súžitia miestne väčšinového albánskeho a menšinového srbského obyvateľstva na relatívne malom území Balkánskeho polostrova (Pelikán, 2016).

Po 1. svetovej vojne, kedy sa okupačné mocnosti Rakúsko-Uhorska stiahli, sa stalo Kosovo plnohodnotnou súčasťou Srbského štátu. Všetko sa obrátilo v roku 1941, kedy sa

Juhoslávia začala rozpadat' a časť Kosova bola pričlenená k Albánsku. Väčšina srbských kolonistov bola z Kosova násilne vyst'ahovaná.

Kosovskí Albánci predstavovali v roku 1948, 68% obyvateľstva v Kosove a v roku 1991 predstavovali až 90 % obyvateľstva.

Po smrti J. B. Tita sa vzťahy medzi kosovskými Albáncami a Srbmi radikálne zhoršovali, čo sa prejavovalo vo veľkej vlne demonštrácií, táto situácia sa začína meniť až od roku 1987, kedy Zväz komunistov Srbska začal riadiť Slobodan Milošević. Na túto situáciu reagovali kosovskí Albánci vyhlásením tajného referenda o nezávislosti. Európska komisia podporovala na teritóriu pôvodnej Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie nezávislosť jednotlivých šiestich republík a dala najavo, že môžu ísť vlastnou cestou bez toho, aby porušili Chartu OSN, Kosovo však bolo z tohoto procesu vylúčené. Kosovo bolo vylúčené kvôli tomu, že nemalo status republiky, ale len status autonómnej provincie Srbska (Pelikán, 2016).

V druhej polovici deväťdesiatych rokov začala medzi kosovskými Albáncami prudko rásť podpora separatistickej Kosovskej oslobodeneckej armády (UCK). UCK potom získala v krvavých bojoch kontrolu približne nad tretinou kosovského územia. Srbské protiútoky sa zameriavali hlavne na kosovské dediny, z ktorých UCK vytvorili svoje útočisko. S rastúcim násilím sa aktivizovalo diplomatické úsilie medzinárodných spoločenskí, tu sa však ukázalo, že kľúčové mocnosti rozhodujúce o vývoji na Balkánskom polostrove nemajú rovnaké postoje. Kontaktná skupina⁷ varovala Miloševiča, že ak nestiahne zvláštne jednotky z Kosova, tak uvalí na Srbsko sankcie. Potom čo Milošević obnovil a rozšíril útoky, svetové mocnosti uvalili všeobecné embargo na dodávku zbraní (Pelikán, 2016).

Prudké boje a úspechy veľkej srbskej ofenzívy aj spolu s náletmi Severoatlantickej aliancie spôsobili v Kosove humanitárnu katastrofu. V tomto čase počet vyst'ahovaných Albáncov z Kosova presiahol 850 tisíc, jednalo sa o najväčšie vysídlenie od druhej svetovej vojny.

Po leteckých ofenzívach NATO v roku 1999 Milošević stiahol približne 40 tisíc juhoslovanských vojakov z Kosova a na jej miesto dorazili medzinárodné mierové zbory.

⁷ Kontaktná skupina (USA, Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Rusko).

V roku 2000 sa v Kosove uskutočnili voľby, kde Demokratický zväz Kosova na čele s Rugovom⁸ získal nadpolovičnú väčšinu. Po voľbách sa v krajine opäť zväčšovala vlna násilia.

Neustupujúce násilie presvedčilo politických predstaviteľov medzinárodných spoločenskí vypracovať nový plán pre Kosovo. Bol menovaný Zvláštny vyslanec úradu OSN pre Kosovo, fínsky prezident a diplomat Martti Ahtisaari. Všetky rozhodnutia naznačovali, že predstavitelia západných veľmocí sa rozhodli v blízkej dobe vyhlásiť nezávislosť Kosova.

17. februára 2008 vyhlásil kosovský parlament nezávislú Kosovskú republiku. Srbsko túto republiku neuznalo a naďalej považuje Kosovo za autonómnu oblasť na juhu Srbska. Na konci roku 2008 schválilo Valné zhromaždenie OSN žiadosť Srbska, aby legálnosť vyhlásenia nezávislosti Kosova preskúmal medzinárodný súdny dvor v Haagu, ktorý v roku 2010 rozhodol, že vyhlásením nezávislosti nebolo porušené medzinárodné právo. Neskôr Európska komisia potvrdila, že neexistujú právne prekážky, ktoré by bránili Kosovu v podpise Stabilizačnej a asociačnej dohody s Európskou úniou (<http://kosovo.sk/historia-kosova/>).

Kosovskú republiku odmieta uznať 44 členských krajín OSN a to vrátane 5 krajín EÚ a 4 krajiny NATO. Medzi tieto krajiny patria napríklad Rusko, Čína, Grécko, Slovensko a iné.

2.5 Severné Macedónsko

Severné Macedónsko ako súčasť Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávia vznikla po druhej svetovej vojne, keď J. B. Tito vyhlásil Macedónsko ako jednu zo šiestich republík novej federácie.

Severné Macedónsko zotrvalo v juhoslovanskej federácii 45 rokov, na rozdiel od iných členov federácie sa jej podarilo osamostatniť bez vojenského konfliktu. Republika bola svetovo uznávaná od roku 1993 a to pod názvom Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko. K medzinárodnému uznaniu nezávislosti bránil iba nesúhlas Grécka, ktoré žiadalo zmenu názvu a zmenu štátnych symbolov z historických dôvodov.

Na prelome 90. rokov sa v celej Juhoslávii rozmáhal komunistický systém a vznikla politická pluralita na báze jednotlivých republík. Prvou nekomunistickou organizáciou

⁸ Ibrahim Rugova bol kosovsko-albánsky politický predstaviteľ a predseda najväčšej kosovskej strany. Stál v čele nenásilného odporu kosovských Albáncov proti represívnemu režimu srbského prezidenta Slobodana Miloševića.

Macedóncov sa stalo Hnutie celomacedónskej akcie (MAAK). Druhou hlavnou antikomunistickou a nacionalistickou silou sa vedľa MAAK stala obnovená Vnútorňa macedónska revolučná organizácia (VMRO). Paralelne s macedónskymi politickými subjektami vznikali v Macedónsku aj nové albánske strany. Táto situácia odrážala vzájomný vzťah medzi Macedóncami a Albáncami, ktorí mali negatívny postoj nielen k Juhoslávii, ale aj k Severnému Macedónsku ako národného štátu Macedóncov. Na základe týchto skutočností začali národnostné menšiny vytvárať svoje vlastné politické organizácie (Pelikán, 2016).

V roku 1990 zahájilo MAAK kroky, ktoré postupne mali viesť k osamostatneniu krajiny a vzorom jej boli postupy separatistických strán v Chorvátsku a v Slovinsku. Tento plán samozrejme predpokladal víťazstvo separatistických strán vo voľbách. Vo voľbách do parlamentu zvíťazila VMRO-DPMNE, ktorá sa stala najsilnejšou parlamentnou stranou a na druhom mieste skončila komunistická strana, tretia bola albánska Strana demokratickej prosperity (PDP) a štvrté miesto obsadila albánska Ľudová demokratická strana. Toto nové zhromaždenie si vyhradzovalo právo vyhlásiť nezávislosť v prípade, že nedôjde k novej dohode o vzájomných vzťahoch republík s SFRJ. Pretože sa pomer síl v Juhoslávii značne menil, hlavne Srbi, ktorí sa rozširovali na obývané časti Chorvátska a BaH, rozhodlo sa dnes už Severné Macedónsko urobiť kroky, ktoré by viedli k osamostatneniu. V roku 1991 bolo vyhlásené referendum a na základe výsledkov prijalo zhromaždenie deklaráciu konštatujúcu, že „občania Republiky Macedónskej potvrdili svoju vôľu vytvoriť vlastný štát s právom vstúpiť do budúceho zväzu suverénnych štátov Juhoslávie“ a o dva mesiace na to odhlasoval parlament novú ústavu, ktorá vo svojej hlavnej podstate platí dodnes. Severné Macedónsko bolo vyhlásené za suverénny, nezávislý, demokratický a sociálny štát. (Pelikán, 2016).

Od začiatku roku 1992 Severné Macedónsko existovalo ako samostatný štát, ale problémom bolo jeho medzinárodné uznanie. EÚ prijala Macedónsko pod dočasným názvom *Bývalá juhoslovenská republika Macedónsko* až v roku 1993.

Kľúčovým problémom macedónskej vnútornej politiky sa stala otázka albánskej menšiny, radikálni nacionalisti sa snažili o odtrhnutie od Macedónska a to bolo znepokojujúce pre vládu v Skopji, pretože v nej videla pokus o dezintegráciu krajiny. Dôkazom boli aj slovné útoky albánskej menšiny na prezidenta Gligorova⁹, ktorý bol kritizovaný napríklad aj za neochotu angažovať sa v BaH v prospech Bosniakov. Vyvrcholením kritiky bol pokus o atentát na prezidenta.

⁹ Kiro Gligorov bol prvý prezident dnes už Severného Macedónska.

Za vlády Branka Crvenkovského v roku 1995 krajina dosiahla výrazné pokrokov, v rámci zahraničnej politiky. V roku 1995 bolo Severné Macedónsko prijaté za člena Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, vstúpila do Rady Európy, uzavrela dohodu v rámci programu *Partnerstvo pre mier* a na základe rezolúcie Rady bezpečnosti OSN sa v krajine rozmiestnili medzinárodné vojenské sily preventívneho nasadenia UNPREDEP (Pelikán, 2016).

Ďalší vývoj ukázal, že situácia s postavením albánskej menšiny sa nepodarila vyriešiť. Veľké albánske demonštrácie vypukli do ozbrojených zrážok s políciou a vyžiadali si aj ľudské obete. Tejto situácii nepomáhala ani pokračujúca hospodárska kríza a ani napätá situácia v susednom Kosove¹⁰. Následkom situácie začali do Macedónska prúdiť migrujúci albánski utečenci a postupne sa táto situácia rapídne zhoršila a Macedónska vláda požadovala, aby EÚ s ekonomicky vyspelými krajinami časť utečencov odviezla a poskytla im dočasné útočisko (Rosůlek, 2008).

V napätej situácii sa konali prezidentské voľby, v ktorých zvíťazil Boris Trajkovski (VMRO-DPMNE). Počas roku 2000 došlo k zmenám v rozložení politických síl reprezentujúcich macedónskych Albáncov. Vznikla nová Demokratická strana Albáncov ALSH a Demokratický zväz Albáncov BDSH. Separatistické útoky vyvrcholili v roku 2001 do lokálnej vojny. Konflikt nemal pevné vojnové línie, ale pozostával z drobných zrážok. Situácia sa dostala pod kontrolu vďaka zmene medzinárodnej situácie, keď v Srbsku Milošević uznal svoju porážku a odstúpil (Pelikán, 2016).

V roku 2001 bolo uzatvorené prímerie a začalo sa vyjednávanie medzi macedónskou vládou a albánskymi politickými subjektami. V roku 2003 boli vojská Severoatlantického paktu z Macedónska stiahnuté a o bezpečnosť naďalej dbala EÚ vlastnými silami.

Situácia aj naďalej nedáva veľkú nádej na ekonomickú prosperitu a začlenenie do integračných štruktúr. Jednanie s Gréckom je aj naďalej na mŕtvom bode, pretože EÚ a ani USA nevyvíjajú nátlak na Atény, nie je v blízkej perspektíve, aby sa celá záležitosť posunula dopredu. VMRO-DPMNE je opozíciou obviňovaná z nedemokratických praktík. Vo vzťahu k Albáncom je dnes Macedónsko navonok vnútorne konsolidovaným štátom, ale v skutočnosti je však pravdepodobnosť eskalácie konfliktu medzi väčšinovým obyvateľstvom a touto etnickou menšinou veľmi vysoká (Pelikán, 2016).

¹⁰ Regulárna vojna, ktorá vypukla v roku 1999 medzi srbskými silami a UCK, kde sa následkom toho do problému zapojilo NATO, ktoré pod zámienkou ochrany albánskej menšiny, zahájilo bombardovanie Juhoslávie.

2.6 Srbsko

Srbi boli mediálne vykresľovaní ako krutý a kultúrne zaostalý národ, nedodržiujúci svoje slovo a neplniaci dané sľuby, ako utlačovatelia týrajúci okolité národy Albáncov a Chorvátov. Súčasne bola napádaná aj pravoslávna cirkev, ako ideologické zázemie srbského šovinizmu a ako heretická sekta (Stojarová, 2010).

K rozpadu Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie došlo v roku 1992. V tomto období požiadali Srbsko a Čierna Hora Badinterovu komisiu, ktorá pozostávala z predstaviteľov štátov EÚ, aby mohli zotrvať vo federácii. Srbsko a Čierna Hora zostali v spoločnej federácii, ktorá niesla oficiálny názov Federatívna republika Juhoslávia, ktorej predstaviteľom bol Slobodan Milošević. Milošević bol vodcom socialistickej strany a zástancom srbského nacionalizmu, všeobecne uprednostňoval záujmy Srbov, čo spôsobovalo izoláciu jednotlivých národnostných menšín v krajine. Nová federatívna republika Juhoslávia bola čoraz častejšie kritizovaná za vládu Slobodana Miloševića, takže následne sa v roku 1997 začala osamostatňovať Čierna Hora. Rada bezpečnosti OSN uvalila na Srbsko sankcie a označila krajinu za hlavného vinníka občianskej vojny v Bosne a Hercegovine. Ťažká hospodárska situácia, medzinárodné sankcie a vnútropolitické nepokoje neprinášali Miloševićovi sympatie a pomaly strácal podporu obyvateľstva. K nepriaznivým podmienkam prispela aj kríza v Kosove a bombardovanie jednotkami NATO, čo malo nepriaznivý sociálny a ekonomický vývoj na celkovú životnú úroveň.

Na konci poslednej dekády bolo Srbsko rozbombardovanou, vojensky porazenou, ekonomicky naďalej upadajúcou, medzinárodne izolovanou, spoločensky a civilizačne stagnujúcou krajinou, z ktorej každoročne odchádzali za lepším životom tisíce mladých ľudí, celá situácia bola spájaná s Miloševićom. V krajine vznikali stále častejšie a masívnejšie demonštrácie a Miloševićovmu režimu začali odmietat' poslušnosť aj velitelia jednotlivých zložiek polície a tajných služieb. V roku 2000 sa Milošević stiahol z politickej scény a uznal víťazstvo volieb Vojislavovi Koštunicovi¹¹ (Pelikán, 2016).

¹¹ Vojislav Koštunica patril medzi zakladateľov Demokratickej strany a neskôr sa stal predsedom Demokratickej strany Srbska.

Na konci roku 2000 sa v krajine konali voľby do parlamentu a predsedom sa stal šéf Demokratickej strany Zoran Djindjič. Djindič si predsavzal za cieľ Srbsko modernizovať a otvoriť ho spolupráci so západom.

Rozpory medzi prezidentom Federatívnej republiky Juhoslávie a predsedom srbskej vlády sa počas niekoľkých rokov vyhrotili tak, že Koštunica bol zatienený Djindičom, ten mal jednoznačne väčšiu popularitu.

V roku 2003 sa Zoran Djindjič stal obeťou atentátu. Vyšetrowanie ukázalo, že atentát skonštruovali jednotky ministerstva vnútra kvôli tomu, že Djindjič chcel túto jednotku rozpustiť. Na jeho miesto nastúpil Zoran Živkovič, ktorý tiež patril k Demokratickej strane. Niekoľko mesiacov po atentáte sa Živkovičov kabinet ocitol v problémoch, vyostrili sa hospodárske a sociálne problémy nakumulované už za vlády Djindiča. Za tejto situácie boli vyhlásené predčasné voľby, v ktorých mala kľúčovú rolu pri povolebných jednaniach doposiaľ opozičná Demokratická strana. Jej predseda Vojislav Koštunica vytvoril vládu so stranou G17 plus, Srbským hnutím obnovy a niekoľkými menšími formáciami (Pelikán, 2016).

Po odvolaní Miloševića sa situácia nezmenila a krajiny naďalej smerovali k osamostatneniu. Stále väčšia časť obyvateľov Čiernej Hory začala úplne osamostatnenie svojho štátu podporovať. V roku 2006 sa v Čiernej Hore uskutočnilo referendum, v ktorom viac ako polovica hlasujúcich podporovala osamostatnenie. Rozpad konfederácie výrazne nepoškodil srbské hospodárstvo a spoločné ekonomické väzby boli oslabené už predtým.

Naopak, čo sa vyhlásenia samostatnosti Kosova týka, srbské úrady reagovali podráždené. Dočasne odvolali svojich veľvyslancov, ktorí osamostatnenie podporovali. Bezpečnostné sily pasívne pozorovali násilnosti a výtržnosti, ktoré prerástli do masových protestov v Belehrade.

Neúspechy v čiernohorskej a kosovskej otázke či pomalé prelamovanie medzinárodných bariér Koštunica nedokázal kompenzovať úspechom na vnútropolitickej scéne. Z neúspešnosti vlády logicky profitovala, opozícia a tak sa túto situáciu Koštunica rozhodol vyriešiť vyhlásením predčasných volieb a rozpustením parlamentu.

V roku 2012 prevzali kľúčové mocenské posty v Srbsku politické sily, ktoré v 90-tych rokoch tvorili hlavné opory autoritatívneho režimu. Zvolený T. Nikolić za prezidenta a vstup jeho strany do vlády však v roku 2012 nepriniesol žiadny dramatický zvrät v politickom či spoločenskom vývoji. Tieto politické postavy sa prispôbili aktuálnej realite medzinárodných

pomerov. Nová srbská exekutíva tak zachovala proeurópsky smer predchádzajúcej vlády a plne podporovala systém slobodne trhnej ekonomiky (Pelikán, 2016).

2.7 Turecko

Podobne ako ostatné kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny EÚ aj Turecko si prešlo určitým historickým vývojom, táto podkapitola sa iba stručne venuje politickému vývoju Turecka, pretože Turecko, hlavne kvôli nedodržaniu ľudských práv a svojej protieurópskej orientácii v blízkej budúcnosti nevstúpi do EÚ. Minimálnu úroveň vzťahov, však EÚ musí zachovávať a to hlavne preto, že EÚ je s Tureckom previazaná ekonomickými, geografickými, historickými a politickými väzbami (Plevák, 2019).

2.7.1 Politický vývoj Turecka

Turecko sa radí medzi parlamentnú demokraciu a za jej súčasnú podobu vďačí Mustafovi Kemalovi Atatürkovi, práve z jeho reforiem vznikla ideológia Tureckej republiky. Prioritou tejto ideológie bolo obmedzenie vplyvu náboženstva v spoločnosti a to hlavne v inštitucionálnej oblasti, kde štát prevzal kontrolu nad majetkom náboženských inštitúcií, zavrel náboženské školy, poslal duchovných do výslužby a zrušil šariátske sudy. Zmeny nastali v roku 1926 taktiež v oblasti legislatívy, parlament odsúhlasil občiansky, trestný a obchodný zákonník a neskôr pripojil dodatok k ústave, ktorým Islam stratil status štátneho náboženstva (TUNKROVÁ, 2007).

Turecko vo svojej politickej histórii zaznamenalo aj autoritatívny politický systém prezidentskej republiky a to po roku 1925. Aj napriek tomu, že sa voľby konali každé štyri roky, bolo o výsledku dopredu rozhodnuté. Od roku 1931 bola krajina vyhlásená za štát s jedinou politickou formáciou a tú predstavovala Republikánska ľudová strana. Prísna stranícka disciplína bola jej hlavnou doménou. Zmenu a zlom v histórii Turecka priniesol až rok 1945, kedy vznikla prvá opozičná strana a išlo o Demokratickú stranu. Neskôr v prvej polovici 50. rokov sa demokrati vrátili k autoritatívnej vláde, no to im na popularite neprinieslo. Adnan Menderes, ktorý stál na čele Demokratickej strany vystupovali proti opozícií čoraz ostrejšie a snažil sa potlačovať hlasy kritikov. Vojenský prevrat uskutočnený v roku 1960 znamenal

zvrhnutie vlády Anana Menderese. Nové reformy priniesol Kemala Ataturka a nasmeroval Turecko k modernej demokracii (PIRICKÝ, 2006).

3. Zhodnotenie stavu procesu stabilizácie a pridruženia kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín

Rozšírenie EÚ je investíciou do mieru, bezpečnosti a stability. Vyhliadka na členstvo do EÚ má silný transformačný vplyv na kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny. Zapojenie týchto krajín do procesu stabilizácie a pridruženia má pozitívne demokratické, politické, hospodárske a spoločenské zmeny.

EÚ povzbudzuje kandidátov k tomu, aby najprv riešili makroekonomickú stabilitu, fungujúce podnikateľské prostredie, zdravé pracovné a finančné trhy, dobrú úroveň a kvalitu vzdelávania, infraštruktúru, inovácie a mnoho ďalších segmentov hospodárstva.

V nasledujúcich podkapitolách bude bližšie vysvetlená politika rozširovania EÚ o nové krajiny a zhodnotíme v akom štádiu pridruženia sa nachádzajú kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny

3.1 Politika rozširovania EÚ

Cieľom politiky rozširovania EÚ je zjednotiť európske krajiny v rámci spoločného politického a hospodárskeho projektu. Rozširovanie, ktoré sa riadi hodnotami Únie a podlieha prísny podmienkam, sa ukázalo ako jeden z najúspešnejších nástrojov na podporu politických, hospodárskych a spoločenských reforiem a na upevňovanie mieru, stability a demokracie na celom kontinente. Vďaka politike rozširovania sa posilňuje aj postavenie EÚ na svetovej scéne (Munter, 2019).

Každá európska krajina, ktorá sa zaväzuje, že bude podporovať a rešpektovať hodnoty uvedené v Zmluve o Európskej únii, môže podať žiadosť o členstvo v EÚ.

Prvým krokom pre krajinu je splnenie prístupových kritérií. Tieto kritériá boli určené na zasadnutí Európskej rady v Kodani v roku 1993 a často sa označujú aj ako kodanské kritériá. Kodanské kritériá stanovujú viacero demokratických, hospodárskych a politických podmienok pre krajiny, ktoré sa chcú pripojiť k EÚ:

- stabilné inštitúcie zaručujúce demokraciu, právny štát, ľudské práva a rešpektovanie a ochranu menšín,

- fungujúce trhové hospodárstvo a schopnosť zvládať hospodársku súťaž a trhové sily v rámci EÚ,
- schopnosť prevziať a účinne plniť záväzky vyplývajúce z členstva vrátane cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie (Rada EU, 2019).

EÚ musí byť tiež schopná nových členov integrovať.

Po ukončení prístupových jednaní a so súhlasom obidvoch strán môže k EÚ daná krajina pristúpiť, ale s pristúpením musia súhlasiť všetky krajiny EÚ.

3.1.1 Inštitúcie EÚ

Rada pre všeobecné záležitosti (GAC) ustanovuje proces rozširovania EÚ, prístupové rokovania a dohliada nad nimi. Ak určitá krajina podá žiadosť o vstup do EÚ, Rada vyzve Európsku komisiu, aby k tejto žiadosti predložila stanovisko. Na základe rozhodnutí GAC sa začne proces technického hodnotenia, ktorým sa určí, či:

- krajina spĺňa všetky kritéria potrebné na to, aby sa mohla považovať za oficiálneho kandidáta na členstvo v EÚ,
- sa môžu začať a úspešne ukončiť formálne rokovania o členstve,
- kandidátska krajina môže vstúpiť do EÚ (Rada EU, 2019).

Všetky rozhodnutia prijaté v Rade pre všeobecné záležitosti s cieľom zhodnotiť pokrok, ktorý dosiahli kandidátske krajiny, si vyžadujú jednomyselný súhlas všetkých 28 členských štátov EÚ. Rada pre všeobecné záležitosti každý rok vyhodnocuje priebeh procesu rozširovania. Rokovania a všetky prípadné rozhodnutia vyplývajú z výročnej stratégie rozširovania Komisie a z jednotlivých správ o pokroku každej krajiny v rámci procesu rozširovania (Rada EU, 2019).

3.2 Osobitný proces pre Západný Balkán

V roku 1999 EÚ začala s procesom stabilizácie a pridruženia (PSP), ktorý je strategickým rámcom podporujúcim postupné zbližovanie krajín západného Balkánu s Európskou úniou.

Vzťahy EÚ s krajinami Západného Balkánu sa uskutočňujú v rámci osobitného rámca známeho ako proces stabilizácie a pridruženia. Tento proces má 3 ciele:

- politickú stabilizáciu krajín a podporu ich rýchleho prechodu na trhové hospodárstvo,
- podpora regionálnej spolupráce,
- prípadné členstvo v EÚ.

Krajine sa ponúka možnosť členstva (stáva sa potenciálnym kandidátom) a status oficiálneho kandidáta je ponúknutý krajine vtedy, keď je pripravená. (European commission, 2016).

PSP vychádza z bilaterálnych zmluvných vzťahov, obchodných vzťahov, politického dialógu, regionálnej spolupráce a finančnej pomoci.

Každá krajina postupuje krok za krokom smerom k členstvu do EÚ, tým že plní svoje záväzky, vyplývajúce z dohôd a zmlúv. Komisia hodnotí pokrok dosiahnutý vo výročných správach o pokroku, ktoré sa uverejňujú každý rok na jeseň.

Zmluvné vzťahy majú podobu dohôd o stabilizácii a pridružení. Tieto dohody umožňujú politickú a hospodársku spoluprácu. Taktiež sa vytvárajú zóny voľného obchodu s príslušnými kandidátmi. Tieto dohody o stabilizácii a pridružení vytvárajú trvalú spoluprácu a to na základe spoločných demokratických zásad, dodržiavania zásad právneho štátu a dodržiavania ľudských práv (Munter, 2019).

Posúdenie dosiahnutého pokroku a odhalenie nedostatkov poskytuje krajinám stimuly na usmernenie a na uskutočňovanie potrebných reforiem. Aby sa prístupová perspektíva stala realitou, krajiny musia uprednostniť reformy v základných oblastiach právneho štátu, ľudských práv, demokratických inštitúcií a reformy verejnej správy, ďalej v oblasti hospodárskeho rozvoja a konkurencieschopnosti a vo všetkých oblastiach, kde pretrvávajú štrukturálne nedostatky. Krajiny musia zabezpečiť, aby sa reformy vykonávali správne a aby preukázali konkrétne výsledky. Komisia bude naďalej podporovať tieto reformné snahy prostredníctvom podpory politiky a cielej finančnej pomoci.

Všetky krajiny západného Balkánu majú šancu stať sa budúcimi členmi EÚ, tento cieľ bol schválený Európskou radou vo Feire v roku 2000 a potvrdený taktiež Európskou radou v Solúne v roku 2003 a v roku 2006 v Bruseli (European commission, 2018).

V Solúne bola na zasadnutí Európskej rady prijatá "Solúnska agenda pre západný Balkán: smerovanie k európskej integrácii", ktorej cieľom je ďalšie posilňovanie privilegovaných vzťahov medzi EÚ a západným Balkánom, a to na základe skúseností z predošlého rozšírenia.

Európska komisia schválila oznámenie „Západný Balkán na ceste do EÚ: konsolidovanie stability a zvyšovanie prosperity“. Toto oznámenie vyšlo v roku 2006 a hodnotí pokrok, ktorý bol dosiahnut od Solúnskeho summitu. V tomto oznámení sa stanovujú konkrétne opatrenia na posilnenie politiky EÚ pre krajiny západného Balkánu.

V záveroch Európskej rady z 14. – 15. decembra 2006, Európska rada potvrdzuje, že EÚ dodržiava svoje záväzky týkajúce sa prebiehajúcich prístupových rokovaní. V záveroch upozorňuje na to, že tempo prístupového procesu závisí od dosiahnutého pokroku v reformách. Každá krajina je posudzovaná podľa vlastných zásluh. EÚ nebude stanovovať konečné termíny pristúpenia, kým sa rokovania nebudú blížiť ku koncu. Ďalej prikladá veľký význam rokovaniam o zjednodušení vízového režimu so všetkými kandidátskimi krajinami a nabáda ich, aby sa týmto rokovaniam prednostne zaoberali. Čím skôr budú tieto rokovania ukončené, tým skôr budú rozšírené možnosti vycestovania do týchto krajín a naopak.

Odvolávajú sa na solúnsku agendu, Európska rada uznáva aj význam, ktorý obyvatelia západného Balkánu prikladajú perspektíve bezvízového pohybu a navyše zdôrazňuje, že by bolo vhodné podporiť študentov poskytnutím väčšieho počtu štipendií (Council, 2003).

3.3 Najnovší vývoj o rozširovaní a procese stabilizácie a pridruženía

Na popud vyhlásenia predsedu Európskej komisie Jean-Claude Junckera o stave Únie z roku 2017 prijala Európska Komisia stratégiu „Dôveryhodná perspektíva rozširovania a posilnená angažovanosť EÚ vo vzťahu k západnému Balkánu“. V nej EK stanovila šesť hlavných iniciatív, ktoré bude EÚ podporovať. Ide o iniciatívy týkajúce sa posilnenia právneho štátu, posilnenia spolupráce v oblasti bezpečnosti a migrácie a to prostredníctvom spoločných vyšetrovacích tímov a Európskej pohraničnej a pobrežnej stráže. Ďalšou iniciatívou je rozšírenie Energetickej únie na územia Západného Balkánu, ďalej znížiť poplatky za roaming a zaviesť širokopásmové pripojenie v regióne. Konkrétne akcie v týchto oblastiach sú naplánované na roky 2018-2020. A tiež EK navrhla zvyšovať financovanie, ktoré prebieha v rámci nástroja predvstupnej pomoci (IPA) (European commission, 2018).

Ďalej v roku 2018 Rada pre všeobecné záležitosti prijala 26. júna závery o:

- politike rozširovania EÚ týkajúcej sa Čiernej Hory, Srbska a Turecka,
- procese stabilizácie a pridruženia EÚ – západný Balkán týkajúcom sa Severného Macedónska, Albánska, Bosny a Hercegoviny a Kosova.

Rada znovu potvrdzuje svoj záväzok a politika rozšírenia zostáva kľúčovou politikou EÚ, v súlade s obnoveným konsenzom o rozšírení schváleným Európskou radou 14. a 15. decembra 2006 a následnými závermi Rady. Táto politika aj naďalej predstavuje strategickú investíciu do mieru, demokracie, prosperity, bezpečnosti a stability v Európe.

Prijatie základných európskych hodnôt je nevyhnutné pre všetkých partnerov, ktorí sa chcú stať členmi EÚ. V súlade s týmto sa od kandidátskych krajín očakáva, že partneri prevezmú zodpovednosť a budú sa v plnej miere zaväzovať k európskym hodnotám a budú aj naďalej neustále pracovať na potrebných reformách.

EÚ je aj naďalej odhodlaná posilniť svoju angažovanosť na všetkých úrovniach s cieľom podporiť politickú, hospodársku a sociálnu transformáciu regiónu, a to aj prostredníctvom zvýšenej pomoci (Council, 2018).

Politika rozširovania EÚ musí byť aj naďalej neoddeliteľnou súčasťou rozsiahlej stratégie pre posilnenie Únie do roku 2025, ktorú stanovil predseda Komisie Juncker vo svojom prejave o stave Únie pre jednotnejšiu, silnejšiu a demokratickejšiu EÚ. Stratégia vysvetľuje kroky, ktoré musí Čierna Hora a Srbsko prijať, aby mohli dokončiť prístupový proces do roku 2025. Srbsko a Čierna Hora sú zatiaľ jediní kandidáti, s ktorými už prebiehajú v súčasnosti prístupové rokovania. Čo sa týka Severného Macedónska a Albánska Európska komisia je ochotná začať prístupové rokovania vtedy, keď budú splnené stanovené podmienky. Na dobrej ceste stať sa kandidátskou krajinou je zatiaľ iba BaH. Kosovo naďalej usiluje o vykonávanie dohody o stabilizácii a pridružení.

3.3.1 Albánsko

Prvú Dohodu o obchode a spolupráci, uzatvorilo Albánsko s EÚ v roku 1992. Od tohto roku je Albánsko oprávnené prijímať finančnú pomoc z programu PHARE. Od roku 2000 sa Albánsko s ostatnými krajinami v rámci Stabilizačného a asociačného procesu stávajú

potenciálnymi kandidátskymi krajinami. O tri roky neskôr EK oficiálne otvára rokovania pre Stabilizačnú a asociačnú dohodu a v roku 2006 bola táto dohoda podpísaná. K tejto dohode neskôr pribudli aj dohody o zjednodušení vízového režimu a readmisii, následne sa začali rozhovory o liberalizácii tohoto režimu.

Čo sa týka reforiem tak Albánsko v tom čase postupovalo veľmi pomalým tempom. Bývalý predseda Európskej Komisie José Manuel Barroso na to upozornil aj albánskeho premiéra Saliho Berishu, že pokiaľ chce krajina vstúpiť do EÚ, musí robiť rýchlejšie pokroky.

Kandidátskou krajinou sa Albánsko stáva po zasadnutí Európskej rady v Bruseli, ktoré sa konalo v júni 2014. Toto rozhodnutie nabáda, aby aj naďalej krajina pokračovala v existujúcich reformách a aby začala uskutočňovať nové reformy. V tomto roku krajina vstupuje aj do organizácie NATO¹².

Ak ide o reformy, Albánsko robí stále väčšie pokroky, ktoré sa týkajú týchto kľúčových priorít a to: reforma verejnej správy, reforma súdnictva, boj proti korupcii, boj proti organizovanému zločinu a ochrane ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám a vlastníckych práv. Dôležitá je inštitucionálna reštrukturalizácia súdnictva, ktorá je veľmi podstatná pre komplexnú reformu súdnictva. Proces prehodnocovania sudcov a prokurátorov začal prinášať aj prvé hmatateľné výsledky, tento proces sa uskutočňuje pod dohľadom medzinárodnej monitorovacej operácie (Európa, 2016).

Najnovšie výsledky Rady zdôrazňujú, že je potrebná hlavne účinnosť legislatívnych a politických opatrení na posilnenie ochrany ľudských práv a antidiskriminačných politík vrátane rovnakého zaobchádzania so všetkými menšinami.

Albánsko by malo zintenzívniť reformy zamerané na zvýšenie konkurencieschopnosti a malo by sa zaoberať aj šedou ekonomikou. Ak ide o podnikateľské prostredie, prospelo by ďalej zlepšovanie podnikateľského a investičného prostredia vrátane zabezpečenia presadzovania vlastníckych práv, rýchleho presadzovania fiškálnej konsolidácie a upevnenie daňovej správy. Albánsko by malo pokročiť aj v liberalizácii trhu s energiou, v dopravnej infraštruktúre a v digitalizácii. Odpadové hospodárstvo by tak isto nutne potrebovalo reformu. Ďalej by sa malo viac presadzovať zosúladenie so spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou EÚ. Je dôležité, aby krajina zintenzívnila dialóg so susednými krajinami a začala riešiť dôležité otázky ako sú bezpečnosť, spolupráca a medzinárodný obchod (Council, 2018).

¹² Organizácia Severoatlantickej zmluvy je medzinárodná, medzivládna vojensko-politická organizácia.

Vzhľadom na vyššie uvedený pokrok, ktorý Albánsko dosiahlo, EÚ začne s prístupovými rokovaniami ešte v 2019 (Council, 2018).

3.3.2 Bosna a Hercegovina

Ešte predtým ako BaH otvorila s EÚ prístupové rokovania o Stabilizačnej a asociačnej dohode, vypracovala EÚ Cestovnú mapu, v ktorej stanovila 18 základných krokov, ktoré by krajina mala podniknúť. V roku 2000 sa konal Summit Európskej rady v Santa Maria de Feira, na ktorom sa všetky krajiny zahrnuté do Stabilizačného a asociačného procesu stali potenciálnymi kandidátmi. V rámci tohoto procesu bol vytvorený aj program CARDS na pomoc potenciálnym kandidátom. BaH prijímala finančnú pomoc od EÚ už od roku 1991.

Na Solúnskom summite v roku 2003 sa EÚ rozhodla, že posilní politickú spoluprácu, a pomôže pri implementácii obchodných opatrení na podporu ekonomického rastu. Odvtedy nadobudli platnosť viaceré dohody medzi EÚ a Bosnou a Hercegovinou, jedná sa o Dohody o zjednodušení vízového režimu a readmisii (2008), Dočasná dohoda o obchode a otázkach súvisiacich s obchodom (2008). Dohoda o stabilizácii a pridružení (SAA) bola ratifikovaná a nadobudla platnosť 1. júna 2015 (European commission, 2019).

Jednou z najväčších výziev pre BaH je reforma ústavy, ktorá by mala priniesť lepšie fungovanie štátu zaťaženého neprehľadnosťou štátnej správy a zladenie s európskymi normami. Ďalej by mala urobiť pokrok v sociálno-ekonomickej reforme, v posilnení právneho štátu vrátane upevnenia nezávislosti a nestrannosti, ako aj zodpovednosti, profesionality a efektívnosti súdnictva v boji proti korupcii, organizovanému zločinu a proti radikalizácii a terorizmu a tiež proti nelegálnej migrácii (Council, 2018).

Až vo februári 2016 formálne krajina požiadala o členstvo v EÚ a až do rozhodnutia Rady tak ostáva potenciálnym kandidátom. Tento strategický záväzok z februára 2016 pre BaH predstavuje povinnosť postupovať smerom k EÚ.

Z posledných záverov Rady sú krajine vytýkané nedostatky v oblasti slobody prejavu a budovania nezávislých médií. Ako jednu z najväčších priorít by BaH mala prijať ustanovenia trestného poriadku v súlade s medzinárodnými normami, úplné prijatie zákona o konflikte záujmov, ako aj zákon o spravodajských službách. Rada ďalej nabáda politické sily, aby

prekonali rozporuplnú rétoriku zakorenenú v minulosti a aby ukončili oslávenie odsúdených vojnových zločincov.

BaH v súčasnosti bojuje s mnohými nedostatkami ako je napríklad slabý právny štát, dlhotrvajúce nepriaznivé podnikateľské prostredie, absencia spoločného hospodárskeho priestoru, roztrieštené regulačné prostredie, neefektívna verejná správa, šedá ekonomika, slabý prístup k financiám pre niektoré segmenty hospodárstva, korupcia, nerovnováha na trhu práce s vysokou štrukturálnou nezamestnanosťou a nízkou mierou zamestnanosti v súvislosti so zlým vzdelávacím systémom, slabými inštitucionálnymi kapacitami a nepodporovaným investičným prostredím (Council, 2018).

Rada pripomína, že Komisia bude pri príprave svojho stanoviska musieť venovať osobitnú pozornosť vykonávaniu rozhodnutia Sejdić-Finci¹³. Rada síce uznáva, že ústava Bosny a Hercegoviny vymenúva Bosniakov, Chorvátov a Srbov za základné národy (spolu s ostatnými), ale opätovne zdôrazňuje, že zásady úplnej rovnosti všetkých občanov a nediskriminácie musia byť plne zaručené.

Neschopnosť Parlamentu BaH dohodnúť sa na rokovacom poriadku, ktorým sa riadia schôdze s Európskym parlamentom bránia ďalšiemu posunu. Od roku 2015 sa neuskutočnili žiadne takéto rokovania a to predstavuje porušenie Dohody o stabilizácii a pridružení.

3.3.3 Čierna Hora

V roku 2006 Rada udelila mandát Európskej komisii viesť rokovania o Stabilizačnej a asociačnej dohode, ktoré boli ukončené v roku 2007. V tom istom roku Komisia otvorila rokovania o dohode, ktorá by zjednodušila vízový režim, ktoré boli tiež ukončené v roku 2007. V roku 2008 krajina formálne požiadala o členstvo v EÚ a v roku 2010 sa stáva oficiálne kandidátskou krajinou a rok na to Rada odštartovala prístupový proces s cieľom začať rokovania o vstupe do EÚ (European commission, 2019).

¹³ Judikát o ktorom rozhodol Európsky súd pre ľudské práva v decembri 2009. Boli porušené ľudské práva podľa článku 1 ods. 14, Európskeho súdu o ľudských právach. Išlo o Ústavu Bosny a Hercegoviny z roku 1995, ktorá bola vytvorená ako súčasť Daytonskej dohody, ktorá ukončila bosnianskú vojnu v rokoch 1992 – 1995. Táto dohoda zahŕňala ustanovenia o rozdelení moci, ktorá zabezpečila, že pracovné miesta v tripartitnom predsedníctve Bosny a Hercegoviny a Hornej komore Národného parlamentu budú vyhradené len pre etnických Bosniakov, Bosnianskych Srbov a Bosnianskych Chorvátov. Sťažovatelia, ktorí boli Rómovia a Židia, namietali proti týmto ustanoveniam.

Celkový pokrok, ktorý bol dosiahnutý v prístupových rokovaníach s Čiernou Horou je hodnotený pozitívne. Pokrok v oblasti právneho štátu a základných ľudských práv bude aj naďalej určovať celkové tempo prístupových rokovaní (Council, 2018).

Výzvou pre Čiernu Horu je momentálne zintenzívniť boj proti korupcii a organizovanému zločinu, praniu špinavých peňazí a obchodovaniu s ľuďmi vrátane účinného vyšetrovania, trestného stíhania a konečného odsúdenia, aby zlepšila zaistenie a konfiškáciu majetku z trestnej činnosti. Nedávne útoky na novinárov poukazujú na naliehavú potrebu orgánov zaručiť bezpečnosť, vedúcu k slobode prejavu a nezávislosti médií. Pokiaľ ide o hospodárske reformy krajina by mala prijať opatrenia na zabezpečenie fiškálnej udržateľnosti. Mala by sa ďalej snažiť znížiť vysoký verejný dlh a znížiť obchodný deficit.

Čierna Hora úspešne pokračuje pri rozvoji regionálnej spolupráce a napreduje v dobrých susedských vzťahoch. Krajina je tiež dobre zosúladená so spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou EÚ. EK vo svojom hodnotení považuje krajinu za najlepšie pripravenú na vstup do EÚ so všetkých kandidátskych krajín.

3.3.4 Kosovo

Európska únia zohrávala vedúcu úlohu v medzinárodnom úsilí o vybudovanie novej budúcnosti pre Kosovo od roku 1999. Kosovo má stále jasnú európsku perspektívu ako súčasť širšieho regiónu západného Balkánu (Euroactiv, 2004).

Kosovo je od januára 2002 pod mandátom OSN a začína používať EURO ako svoju lokálnu menu. Vzhľadom na situáciu v Kosove a odmietnutie niektorých krajín prijať nezávislosť Kosova Európsky parlament vydal rezolúciu, v ktorej vyzýva všetky členské krajiny EÚ, aby uznali Kosovo ako samostatný štát.

Dohoda o stabilizácii a pridružení bola podpísaná v roku 2016 a je len na úrovni EÚ a nemá vplyv na stanoviská členských krajín. SAD poskytuje len zmluvný rámec, v ktorom EÚ a Kosovo zintenzívňujú spoluprácu a hodnotia vývoj svojich vzťahov. Európska únia ponúka Kosovu príležitosť na vybudovanie trvalo udržateľného rozvoja, pomáha sa priblížiť krajine k Únii v súlade s európskou perspektívou regiónu a vytvára obchodné a investičné príležitosti (Council, 2018).

V rámci EÚ je pozitívne vnímaná ratifikácia hraničnej dohody s Čiernou Horou zo strany kosovského zhromaždenia, ktoré sa konalo v roku 2018 a predstavuje splnenie jedného z kľúčových kritérií liberalizácie vízového režimu Kosova.

Čo sa týka podnikateľského prostredia Kosovo by malo zvýšiť úsilie v boji proti korupcii a šedej ekonomike. Naďalej by malo pracovať na vysokej nezamestnanosti, najmä nezamestnanosti mladých ľudí a zlepšiť verejné obstarávanie, chrániť vlastnícke práva investorov, zabezpečiť účinné postupy na presadzovanie zmluvných práv, zlepšiť vzdelávanie, posilniť inštitucionálne kapacity a posilniť daňovú správu, ako aj politiku v oblasti daňovej správy a taktiež celkovú odolnosť bankového sektora. V dôležitej oblasti energetiky musí Kosovo zvýšiť energetickú účinnosť, podporiť obnoviteľné zdroje energie a nadviazať na svoj záväzok vyradiť jadrovú elektrárňu Kosovo, čo je jeden z najväčších zdrojov znečistenia na západnom Balkáne (Council, 2018).

Budúca integrácia Kosova do EÚ je rovnako ako v prípade Srbska stále úzko spätá s dialógom na vysokej úrovni medzi Kosovom a Srbskom, ktorý sprostredkúva EÚ a ktorý by mal viesť k právne záväznej komplexnej dohode o normalizácii vzájomných vzťahov (Munter, 2019).

3.3.5 Severné Macedónsko

Severné Macedónsko môže prijímať od EÚ finančné prostriedky od roku 1996 z programu PHARE. Severné Macedónsko sa stalo prvou krajinou západného Balkánu, ktorá podpísala Stabilizačnú a asociačnú dohodu. Táto dohoda nadobudla platnosť v roku 2004. Krajina požiadala o členstvo v roku 2004 a Rada sa v roku 2005 rozhodla o udelení statusu kandidátskej krajiny.

Kvôli nedoriešenému sporu s Gréckom o názov krajiny, zablokovalo Grécko krajine pozvánku do organizácie NATO. EÚ v tomto smere Grécko podporovala a zdôraznila, že ak sa nedohodnú na zmene názvu, môže to ohroziť integračné ambície. V súčasnosti je už tento spor vyriešený a to prostredníctvom Prespanskej dohody. V nej je stanovené, že krajina ponesie nový názov Severné Macedónsko. Táto dohoda vstúpila v platnosť v februári 2019.

V rokoch 2015 a 2016 vzhľadom na dosiahnutý pokrok Komisia zopakovala svoje bezpodmienečné odporúčanie začať prístupové rokovania v apríli 2018. Rada vo svojich

záveroch z júna 2018 stanovila cestu k začatiu prístupových rokovaní v júni 2019 v závislosti od dosiahnutého pokroku v kľúčových oblastiach, ako sú napr. súdnictvo, boj proti korupcii a organizovanému zločinu, spravodajské služby a verejná správa (European commission, 2019).

Predčasné parlamentné voľby ,ako súčasť dohody z Pržina sa uskutočnili v decembri 2016 a miestne voľby sa konali v októbri 2017. OBSE / ODIHR považovali tieto posledné voľby za konkurencieschopné a poznamenávajú, že boli dodržané základné slobody.

Zlepšila sa aj nezávislosť súdnictva všeobecne. Je dôležité, aby sa naďalej vykonávala právna zodpovednosť za nesprávne konanie, aby súdnictvo bolo nezávislé.

Dobré vzťahy medzi etnikami sú tiež veľmi podstatné. Krajina podnikla mnoho správnych krkov, aby vybudovala väčšiu dôveru medzi komunitami.

Zlepšili sa tiež verejné financie, ale Severné Macedónsko stále bojuje proti šedej ekonomike a to na všetkých úrovniach.

Správnym krokom vpred je aj zosúladenie krajiny so spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou EÚ.

Ako sa uvádza v predchádzajúcich záveroch Európskej rady a Rady, zachovanie dobrých susedských vzťahov pod záštitou OSN je nevyhnutné. Vyriešený spor s Gréckom a uzatvorená Zmluva o dobrých susedských vzťahoch s Bulharskom je dôkazom toho, že Severné Macedónsko postupuje správnym smerom (Council, 2018).

Momentálne by sa mala krajina zamerať hlavne na:

- reformy súdnictva a proaktívne vyšetrovanie, trestné stíhanie a konečné odsúdenie v prípadoch korupcie a organizovaného zločinu vrátane prípadov na vysokej úrovni,
- reformy spravodajských služieb a bezpečnostných služieb,
- reformy verejnej správy.

3.3.6 Srbsko

V Solúne v roku 2003 bola krajina predstavená ako potenciálny kandidát na členstvo do EÚ. V roku 2009 krajina požiadala o členstvo a status kandidáta jej bol udelený v roku 2012.

V septembri 2013 vstúpila do platnosti Dohoda o stabilizácii a pridružení. V súlade s rozhodnutím Európskej rady z júna 2013 o začatí prístupových rokovaní so Srbskom Rada v decembri 2013 prijala rokovací rámec a odsúhlasila usporiadanie 1. medzivládnej konferencie so Srbskom v januári 2014. V tomto roku sa uskutočnila 1. medzivládna konferencia, ktorá signalizovala formálny začiatok prístupových rokovaní Srbska (European commission, 2019).

Celkový pokrok, ktorý Srbsko dosiahlo, je hodnotený pozitívne aj napriek tomu, že sa otvorilo 14 z 35 kapitol a doposiaľ sú dočasne uzavreté 2 kapitoly. Pokrok v oblasti právneho štátu a základných ľudských práv, ako aj normalizácia vzťahov so Srbskom je nevyhnutá a bude aj naďalej určovať celkové tempo prístupových rokovaní.

Rada nalieha na Srbsko, aby výrazne zintenzívnilo svoje reformné úsilie v oblasti právneho štátu, aby najmä zabezpečilo nezávislosť a celkovú efektívnosť súdneho systému. Osobitný dôraz sa musí klásť na účinné vykonávanie reforiem v tejto oblasti, vrátane konkrétnych výsledkov a trvalo udržateľných výsledkov v oblasti účinného vyšetrovania, trestného stíhania a konečného odsúdenia, najmä pokiaľ ide o boj proti korupcii, organizovanému zločinu a pranie špinavých peňazí. Srbsko musí venovať osobitnú pozornosť úplnému dodržiavaniu základných ľudských práv vrátane ochrany najzraniteľnejších skupín, ako aj nediskriminačnému zaobchádzaniu s národnostnými menšinami v celom Srbsku, najmä v oblasti vzdelávania, používania jazykov menšín a celkovému prístupu k menšinám. Naliehavé je takisto nezávislé fungovanie orgánov a demokratických inštitúcií vrátane parlamentného dohľadu a ústavných reforiem (Council, 2018).

Budúce začlenenie Srbska do EÚ je takisto ako v prípade Kosova aj naďalej úzko spojené s vedením rozhovorov na vysokej úrovni medzi týmito dvoma krajinami, ktoré sprostredkúva EÚ a ktoré by v konečnej podobe mali viesť k uzatvoreniu komplexnej dohody o normalizácii vzťahov medzi krajinami.

3.3.7 Turecko

Európska únia kladie veľký dôraz na vzťah s Tureckom, vníma ho ako jedného z kľúčových partnerov. Je aj naďalej odhodlaná udržiavať otvorený dialóg, riešiť spoločné výzvy a spolupracovať v základných oblastiach spoločného záujmu, ako sú migrácia, boj proti terorizmu, energetika, doprava, hospodárstvo a obchod.

Už v roku 1987 Turecko podalo oficiálnu žiadosť EÚ o členstvo. Status kandidátskej krajiny jej bol pridelený o 20 rokov neskôr. V roku 2001 Európska rada schválila Partnerstvo EÚ s Tureckom a cestovnú mapu k procesu prístupu krajiny. Turecka vláda následne prijala Národný program pre prijatie acquis, vychádzajúceho z dokumentu o Partnerstve, a tak mohlo Turecko začať čerpať prvé finančné prostriedky pomocou predvstupného nástroja (IPA). V roku 2005 boli už zahájené prístupové rokovania (Euroskop, 2018).

EÚ sa v roku 2006 rozhodla, že uzatvorí rokovania o voľnom pohybe tovaru, poskytovaní služieb, finančných službách, poľnohospodárstve a rozvoji vidieka, rybárstve, doprave, colnej únii a o vonkajších vzťahoch. Toto rozhodnutie uskutočnila kvôli reakcii Turecka na vstup Cypru do EÚ. Turecká vláda poslala vtedajšiemu predsedníctvu Rady EÚ list, v ktorom explicitne vyjadrila, že podpis Dodatkového protokolu rozhodne neznamená uznanie Cypru.

Turecko sa od Európskej únie vzdáľuje. Prístupové rokovania Turecka sú zastavené a nie je možné uvažovať o ďalších kapitolách na otvorenie alebo ukončenie a nepredpokladá sa žiadna ďalšia práca na modernizácii colnej únie EÚ - Turecko.

4. Analýza dopadov rozšírenia EÚ o nové krajiny

V súčasnosti má Európska únia 5 kandidátskych krajín a 2 potenciálne kandidátske krajiny, ktoré sa usilujú o vstup do Únie. Posledné rozšírenie sa konalo 1. júla 2013, kedy do EÚ vstúpilo Chorvátsko. Toto pristúpenie sa stalo výzvou pre ďalšie krajiny v tomto regióne. Na základe tejto skúsenosti priniesla EÚ nové stratégie, ktoré by mali zlepšiť vyjednávací prístup.

Ďalšie rozšírenie bude vyžadovať dôslednejší prístup pri vykonávaní reforiem, pretože kandidáti na vstup vykazujú relatívne nízku úroveň rozvoja. Taktiež rozpočtový systém bude vyžadovať úpravy vzhľadom na prerozdelenie finančných prostriedkov medzi vyspelejšími a menej vyspelými krajinami.

4.1 Stratégia pre západný Balkán - Nový plán EÚ na podporu reforiem v regióne

Európska komisia vo februári 2018 prijala stratégiu Dôveryhodná perspektíva rozšírenia pre krajiny západného Balkánu a väčšia angažovanosť EÚ v tejto oblasti.

Stratégia vymenúva oblasti a priority, v ktorých by sa mala spolupráca zintenzívniť. Zaoberá sa problémami západného Balkánu, najmä čo sa týka potreby uskutočniť kľúčové reformy a dosiahnuť dobré susedské vzťahy. Pokrok v reformách je objektívny proces, ktorý sa odvíja podľa konkrétnych výsledkov kandidátov.

EK stanovila šesť hlavných priorít, ktorými bude EÚ toto úsilie podporovať. Patria medzi nich iniciatívy na posilnenie zásad právneho štátu, na zintenzívnenie spolupráce v oblasti bezpečnosti a migrácie v spoločných vyšetrovacích tímoch a európskej pohraničnej a pobrežnej strážii, na rozšírenie energetickej únie EÚ na západný Balkán či na zníženie roamingových poplatkov a rozšírenie širokopásmového pripojenia v regióne. V stratégii sa zároveň zdôrazňuje, že ak splnia kritériá, EÚ musí byť pripravená prijať nových členov (European commission, 2019).

V stratégii sa ďalej vysvetľuje, aké konkrétne kroky musí prijať Srbsko a Čierna Hora, aby do roku 2025 dovърšili proces pristúpenia. Čierna Hora a Srbsko sú totiž jedinými kandidátmi, s ktorými už prístupové rozhovory začali. Iba od ich politickej a presvedčivej vôle závisí ďalšie

pokračovanie. Najskôr musia prijať trvalé reformy a definitívne vyriešiť spory so susednými krajinami.

Všetky krajiny západného Balkánu majú možnosť vstúpiť do Únie, EK hodnotí každú krajinu spravodlivo a objektívne na základe pokrokov. Albánsko a Severné Macedónsko výrazne napredujú, EK je pripravená vypracovať odporúčania, na základe ktorých začnú prístupové rokovania. Čo sa týka BaH, Komisia začne pripravovať stanovisko k žiadosti, až keď dostane komplexné a úplné odpovede na svoj dotazník.

Ako sa uvádza v stratégii pre západný Balkán, samotná EÚ musí byť pripravená na nových členov, po splnení podmienok a to aj z inštitucionálneho a finančného hľadiska. Únia musí byť silnejšia, pevnejšia a efektívnejšia, než bude väčšia.

Komisia po prvýkrát zverejní aj svoje výročné hodnotenia programov hospodárskej reformy pre západný Balkán a Turecko. Ročné hodnotenia programov hospodárskej reformy pre krajiny západného Balkánu a Turecka ukazujú pokračujúci hospodársky rast a úsilie o posilnenie makroekonomickej a fiškálnej stability vzhľadom na súčasné zraniteľné miesta. Mali by znížiť pretrvávajúce makroekonomické riziká a uvoľniť zdroje pre trvalo udržateľný rozvoj a urýchliť konvergenciu s EÚ (European commission, 2018).

Economic governance je systém, ktorými vládne inštitúcie vrátane nezávislých aktérov, ako je centrálna banka, regulujú a riadia hospodárstvo.

Programy hospodárskej reformy (ERP) sa týkajú rokov 2019 – 2021 a zohrávajú kľúčovú úlohu pri zlepšovaní plánovania hospodárskej politiky a riadenia reforiem zameraných na zvýšenie konkurencieschopnosti. Pomáhajú partnerským krajinám splniť ekonomické kritériá prístupu a pripraviť sa na účasť na európskom semestri koordinácie hospodárskej politiky v EÚ po prístupe (European commission, 2019).

4.2 Nástroje predvstupnej pomoci

Európska únia je najvýznamnejším darcom a investorom pre západný Balkán.

Programy PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD a CARDS a finanční nástroj pre Turecko od roku 2007 nahrádza nástroj predvstupnej pomoci (IPA). Sú určené k podpore reforiem pre kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny.

V programovom období 2007 – 2013 mal IPA I rozpočet približne 11.5 miliárd EUR a v nasledujúcom programovom období 2014 – 2020 bolo vyčlenených 11,7 miliárd EUR (European commission, 2019).

Predvstupné fondy sú dobrou investíciou do budúcnosti krajín, ktoré k EÚ pristupujú a aj pre EÚ samotnú. Pomáhajú príjemcom uskutočniť reformy a pripravujú ich na práva a povinnosti, ktoré sú súčasťou členstva v EÚ.

IPA II v programovom období sa zameriava na reformy v rámci vopred predefinovaných sektoroch a tieto sektory sú úzko spojené so stratégiou rozširovania, ako sú demokracia, správa verejných vecí, hospodársky rast a konkurencieschopnosť.

Tabuľka č. 4.1 Finančná alokácia IPA II v programovom období 2014 – 2020 (v mil. EUR)

Krajina	2014 - 2020
Albánsko	649.4
Bosna a Hercegovina	237.2
Čierna Hora	645.5
Severné Macedónsko	270.5
Kosovo	664.2
Srbsko	1 508
Turecko	4453,9

Zdroj: Európska Komisia, 2019 (vlastné spracovanie)

4.3 Ekonomická analýza kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín pomocou makroekonomických ukazovateľov

Cieľom Európskej únie je podporovať mier a stabilitu na západnom Balkáne. Hospodársky rast západného Balkánu otvára vyhliadky na integráciu do EÚ. Už od roku 1999 EÚ začala proces stabilizácie a pridruženia, ktorý predstavuje rámec vzťahov medzi EÚ a jej kandidátmi. Tento proces podporuje postupné zblížovanie príslušných krajín s EÚ. Vychádza z bilaterálnych vzťahov, politického dialógu, finančnej pomoci a ďalej tiež obchodných vzťahov a regionálnej spolupráce. Tieto dohody poskytujú hospodársku spoluprácu a zriadenie zón voľného obchodu s danými krajinami.

V nasledujúcich podkapitolách je zhodnotený časový vývoj, ako sú na tom potenciálne krajiny a kandidátske krajiny v hospodárskom rozvoji od obdobia, kedy sa zúčastnili procesu stabilizácie a pridruženia a od kedy prijímajú finančnú pomoc od EÚ. Na makroekonomických ukazovateľoch si ukážeme, či sa krajiny približujú k EÚ alebo naopak. Taktiež analyzujeme, aké by to malo dopady na EÚ, keby kandidátske krajiny pristúpili do integrácie. Zameriame sa hlavne na Čiernu Horu a Srbsko pretože, týmto krajinám prisľúbil Jean-Claude Juncker členstvo v roku 2025 a aj na Severné Macedónsko lebo sa im podarilo vyriešiť dlhoročný spor o názov krajiny s Gréckom.

4.3.1 Hrubý domáci produkt

Tabuľka č. 4.2 Hrubí domáci produkt (v mil. EUR)

Krajiny	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EÚ- 28	13 005 711,4	13 086 522,3	12 330 593,3	12 841 529,7	13 217 460,9	13 484 172,4	13 596 777,9	14 072 020,7
Čierna Hora	2 681	3 086	2 981	3 104	3 234	3 149	3 327	5 379
Severné Macedónsko	6 095	6 772	6 767	7 109	7 544	7 586	8 112	8 533
Albánsko	7 828	8 800	8 661	8 997	9 268	9 586	9 629	9 956
Srbsko	29 452	33 705	30 655	29 766	33 424	31 683	34 263	33 059
Turecko	472 879	501 338	440 942	547 347	556 278	611 909	620 682	601 298
Bosna a Hercegovina	11 282	12 774	12 428	12 720	13 177	13 158	13 674	13 937
Kosovo	3 461	3 883	4 070	4 402	4 815	5 059	5 327	-

Zdroj: Eurostat, 2018 (vlastné spracovanie)

Albánsko požiadala EÚ o členstvo v roku 2009. V roku 2012 zaznamenala EK uspokojivý pokrok a odporučila, aby bol krajine udelený status kandidátskej krajiny samozrejme za predpokladu, že dokončí prebiehajúce reformy. Z tabuľky č. 2 môžeme vidieť, že od roku 2009 sa HDP výrazne zvýšilo a sledujeme až do roku 2014 progres.

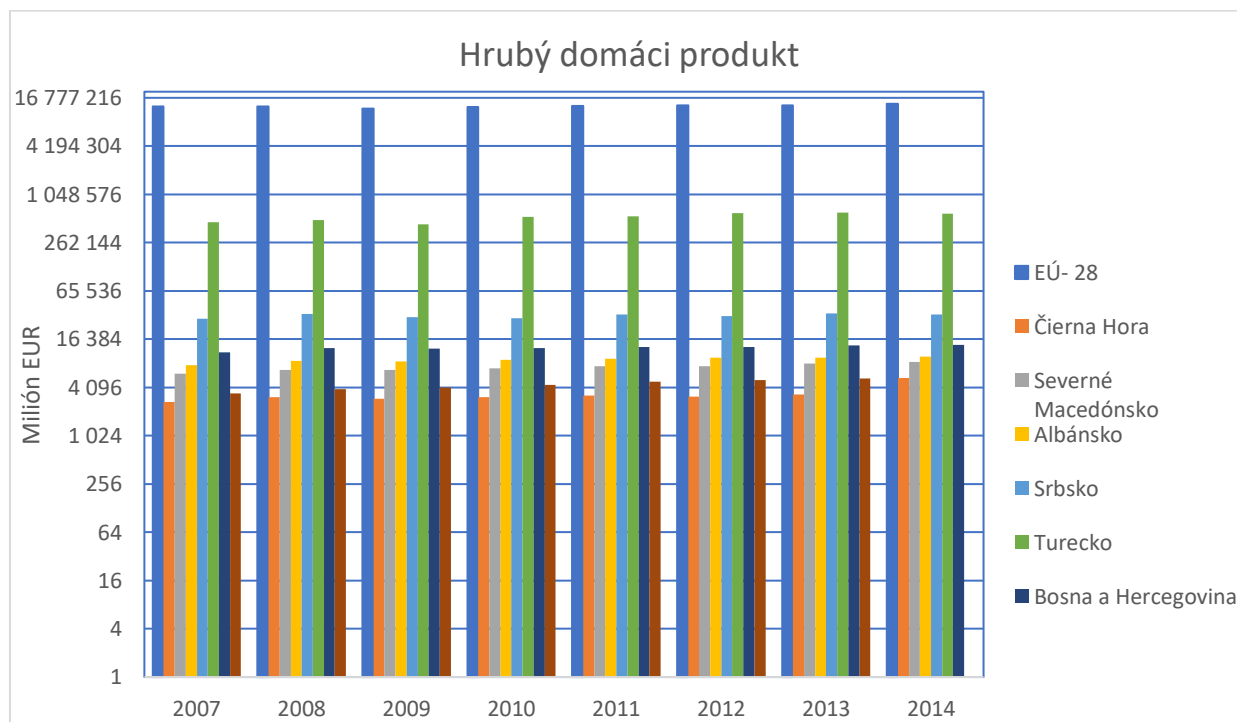
V roku 2008 BaH podpísala Dohodu o stabilizácii a pridružení, ale jej vstup do platnosti bol pozastavený, pretože BaH neuskutočnila kľúčové rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva. Aj napriek tomuto dosahuje BaH pozitívny rast.

Čo sa týka Čiernej Hory pozorujeme prepád medzi rokmi 2008 a 2009. Krajina v roku 2008 požiadala o členstvo v EÚ. Podobne ako v Čiernej Hore tak aj v Srbsku pozorujeme medzi rokmi 2008 a 2009 pokles. Srbsko na rozdiel od Čiernej Hory požiadalo o členstvo o rok

neskôr. Tento pokles mohla zapríčiniť ekonomická kríza, ktorá mala dopad aj na krajiny západného Balkánu.

EÚ síce tvrdí, že do roku 2025 by mohlo Srbsko spolu s Čiernou Horou vstúpiť do EÚ, ale toto tvrdenie je ambiciózne. Budúce začlenenie Srbska do EÚ je rovnaké, ako keby sme predpokladali vstup Kosova. Kosovo a Srbsko by mali najskôr uzavrieť komplexné dohody o normalizácii vzťahov a až potom by mohli reálne vstúpiť.

Graf č. 4.1 Hrubý domáci produkt (v mil. EUR)

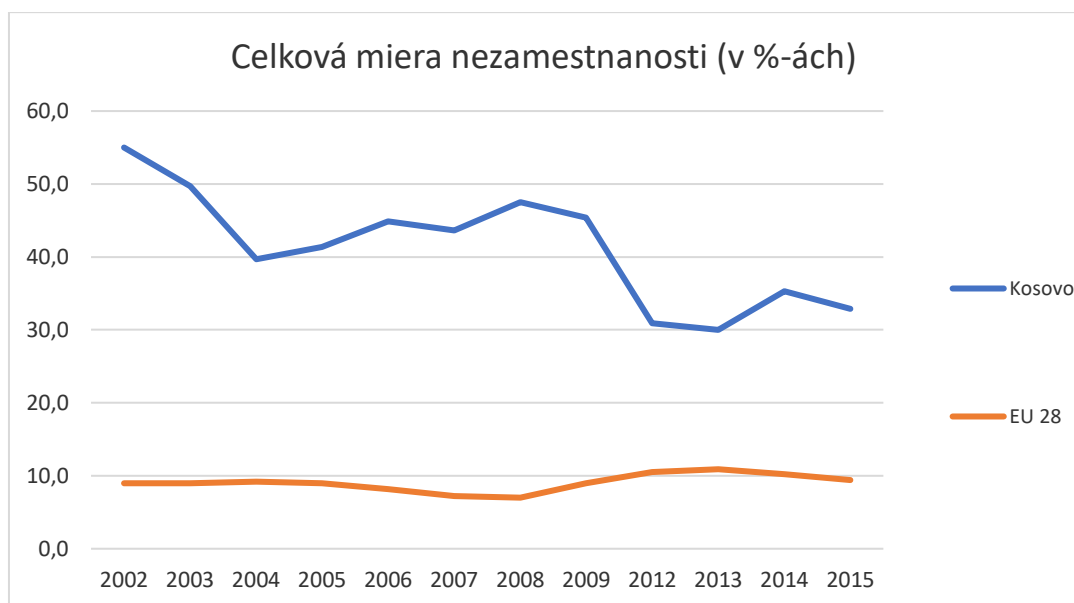

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

4.3.2 Nezamestnanosť

Ako je možné vidieť z nasledujúceho grafu najväčšiu nezamestnanosť zo sledovaných krajín má Kosovo. V roku 2002 dosahovala hodnota nezamestnanosti až 55 %. Ako vidíme oproti priemeru EÚ-28 je to výrazný rozdiel. Keby Kosovo vstúpilo do EÚ, celková nezamestnanosť EÚ by sa zvýšila. Tým pádom by musela EÚ vynaložiť väčšie finančné prostriedky na jej odstránenie.

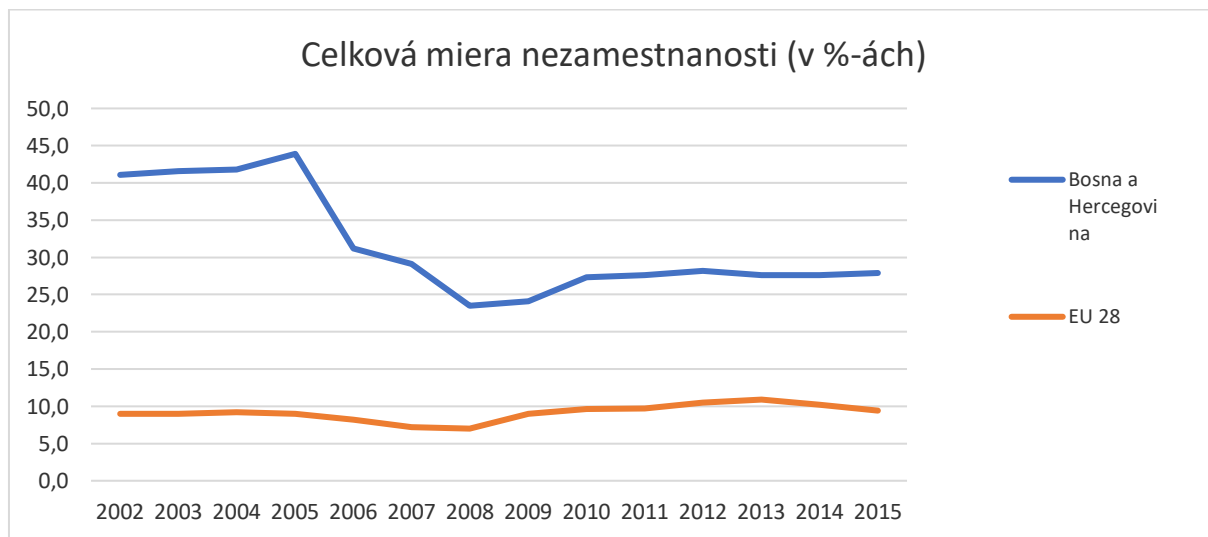
Graf č. 4.2 Celková miera nezamestnanosti Kosova a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat (vlastné spracovanie)

S druhou najväčšou nezamestnanosťou sa potýka BaH, v roku 2005 dosahovala najväčšiu nezamestnanosť, ktorá sa blížila k 45 %-ám. Je zrejmé, že krajiny ešte nie sú dostatočne pripravené na vstup v najbližších rokoch. Čo sa týka nezamestnanosti, ešte sa nepribližujú k európskemu priemeru.

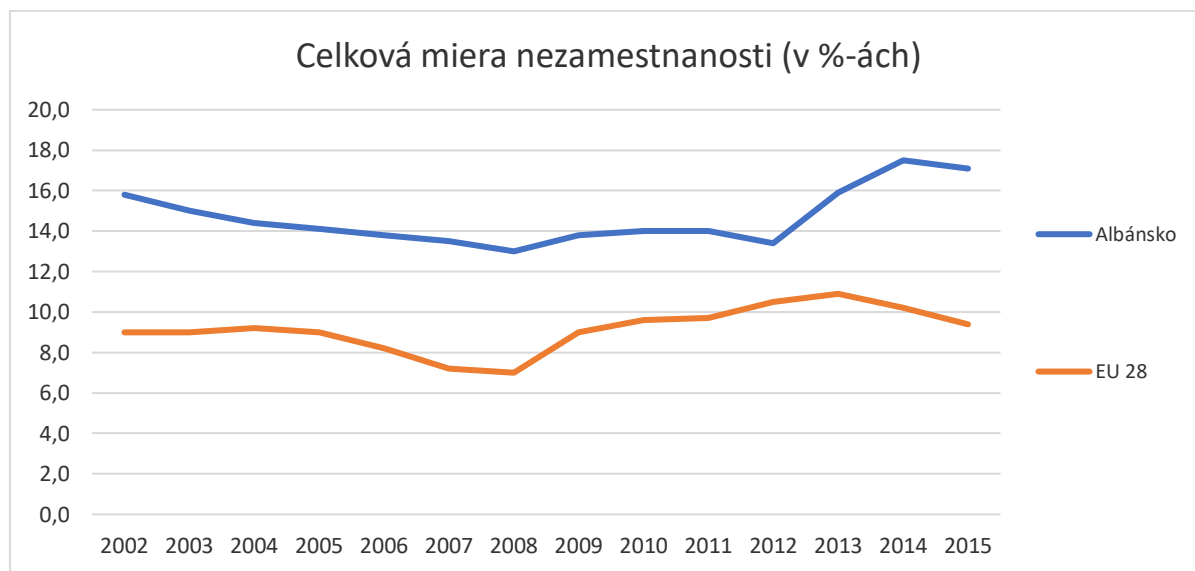
Graf č. 4.3 Celková miera nezamestnanosti Bosny a Hercegoviny a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

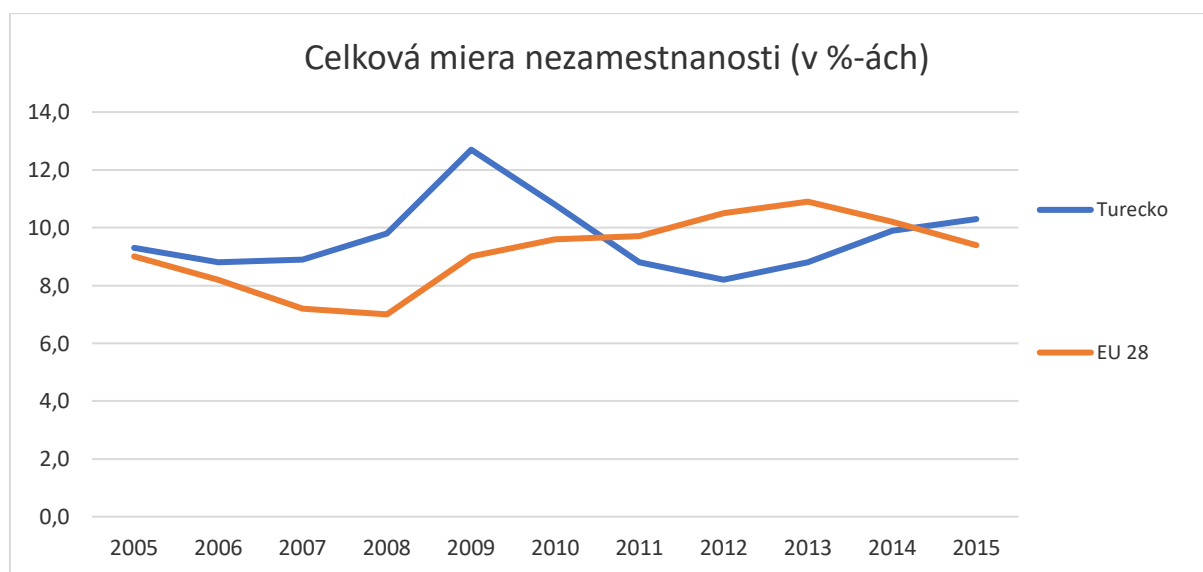
Turecko a Albánsko majú spomedzi sledovaných krajín najmenšiu nezamestnanosť. Avšak Turecko v poslednej dekáde zmenilo svoj postoj k EÚ. Nárast nacionalizmu v krajine je značný. Súčasný prezident Recep Tayyip Erdoğan, podľa európskych analytikov, už nebaví čakať na vytúžené členstvo v EÚ (Plevák, 2019).

Graf č. 4.4 Celková miera nezamestnanosti Albánska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Graf č. 4.5 Celková miera nezamestnanosti Turecka a EU-28 (%-ách)

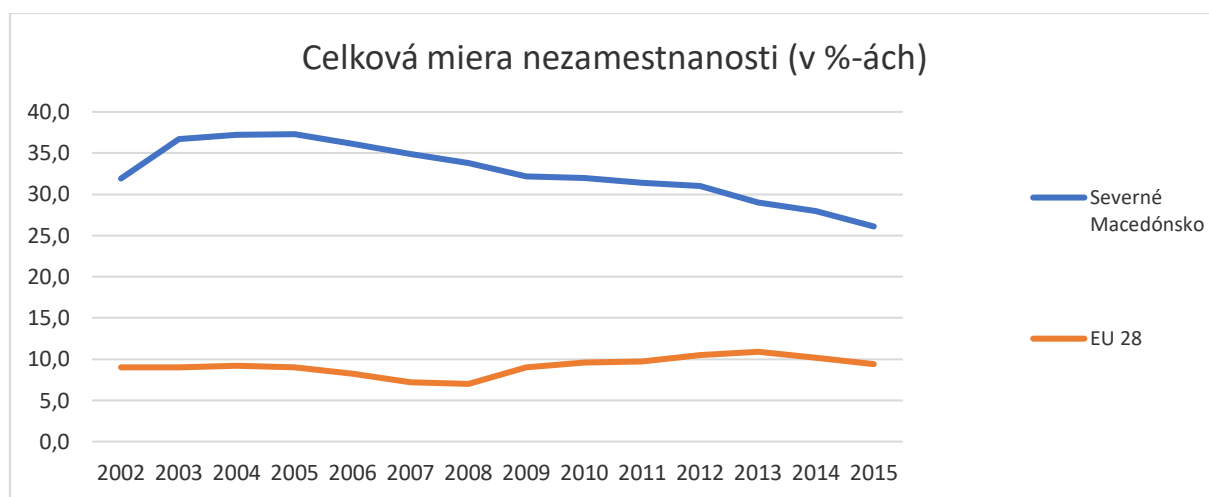

Zdroj: Eurostat (vlastné spracovanie)

Z grafu č. 5 vyplýva, že v dobe ekonomickej krízy v rokoch 2008 a 2009 dosahovala EÚ nižšiu mieru nezamestnanosti ako Turecko ale od roku 2011 do roku 2014 sa situácia zmenila a Turecko dosahovalo nižšiu mieru nezamestnanosti ako EÚ.

Severné Macedónsko dosahuje spomedzi kandidátskych krajín najvyššiu mieru nezamestnanosti ale postupným tempom od roku 2005 klesá.

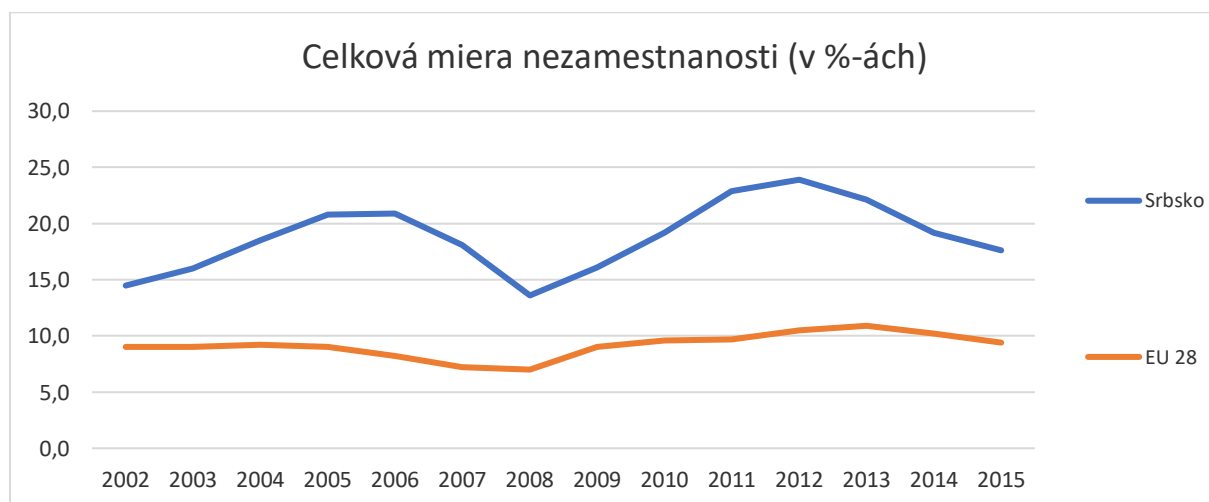
Graf č. 4.6 Celková miera nezamestnanosti Severného Macedónska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Z grafu č. 7 je vidieť, že Srbsko je na tom už o niečo lepšie ako Severné Macedónsko a v roku 2008 sa dokonca približovalo k hodnotám EÚ. Z grafu vyplýva, že od roku 2012 nezamestnanosť klesá.

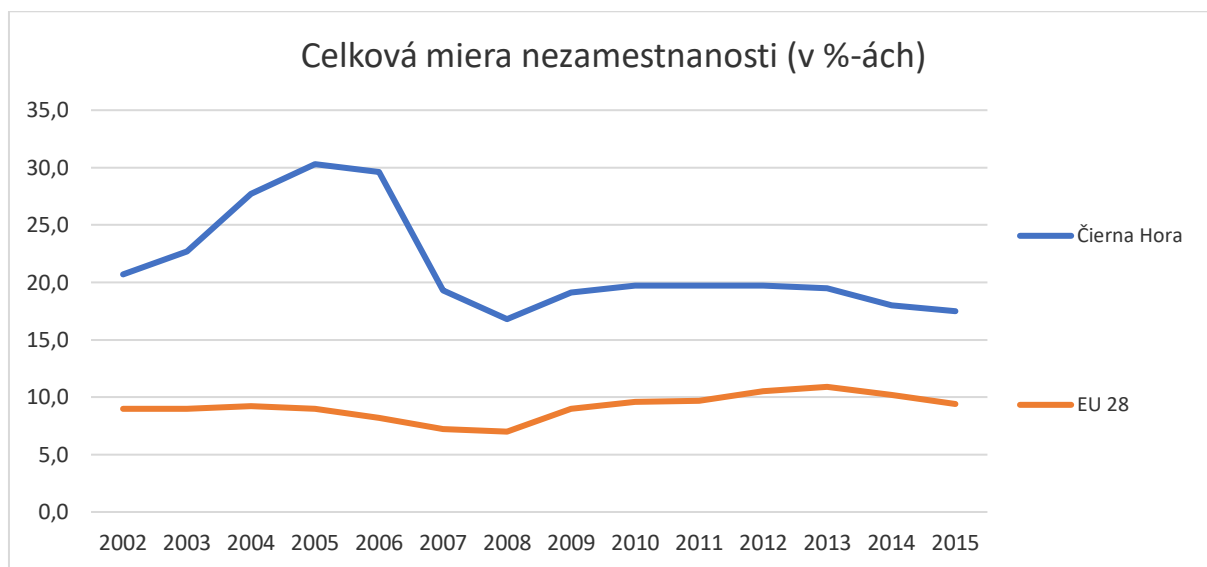
Graf č. 4.7 Celková miera nezamestnanosti Srbska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Od roku 2008 sa v Čiernej Hore pohybuje nezamestnanosť od 15 – 20 %. Môžeme vidieť z nasledujúceho grafu, že od roku 2008 miera nezamestnanosti pokračuje v rovnakom tempe.

Graf č. 4.8 Celková miera nezamestnanosti Čiernej Hory a EU-28 (%-ách)

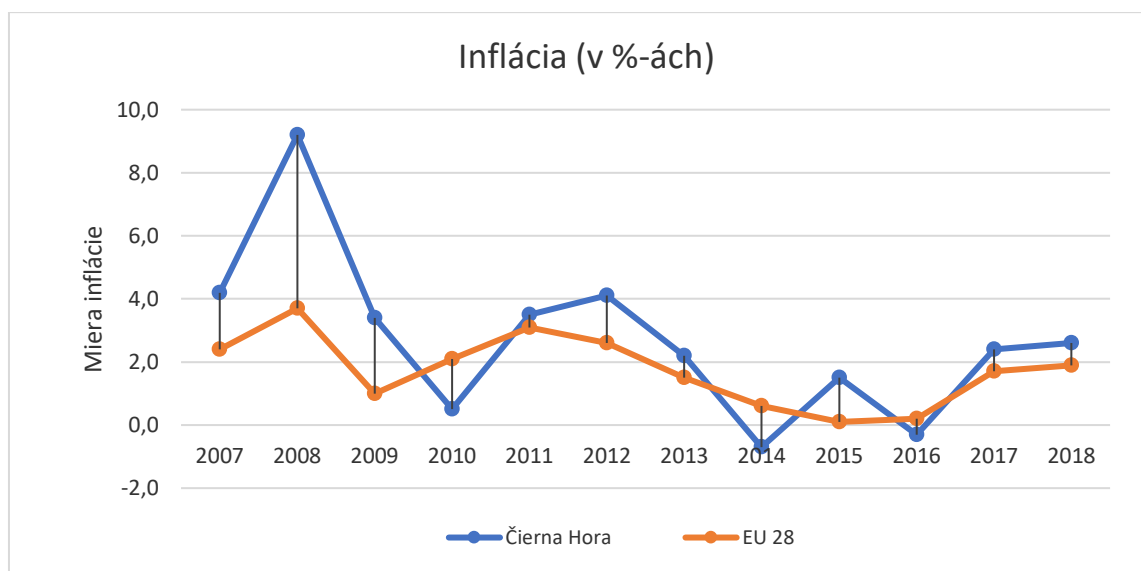
Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

4.3.3 Inflácia

Cieľom cenovej stability je, aby sa minimalizovali cenové výkyvy a aby sa zabránilo neočakávaným cenovým šokom, dlhodobému a stálemu rastu cenovej hladiny a inflácií. Ak je v krajine inflácia alebo naopak deflácia, trvalý pokles cenovej hladiny, nie je to dobrý signál pre krajinu. Predstavuje to nepredvídateľné podnikateľské prostredie, čo odrádza zahraničných investorov do krajiny investovať.

V nasledujúcom grafe je načrtnutá miera inflácie Čiernej Hory. Vidíme, že najväčší rozdiel bol zaznamenaný v roku 2008. Od toho roku sa inflácia pohybuje rovnakým tempom a približuje sa k hodnotám EÚ. Pokiaľ ide o mieru inflácie, ak by Čierna Hora vstúpila do EÚ, vyrovnala by sa krajinám EÚ, čo je veľmi dobrý signál pre vstup do EÚ.

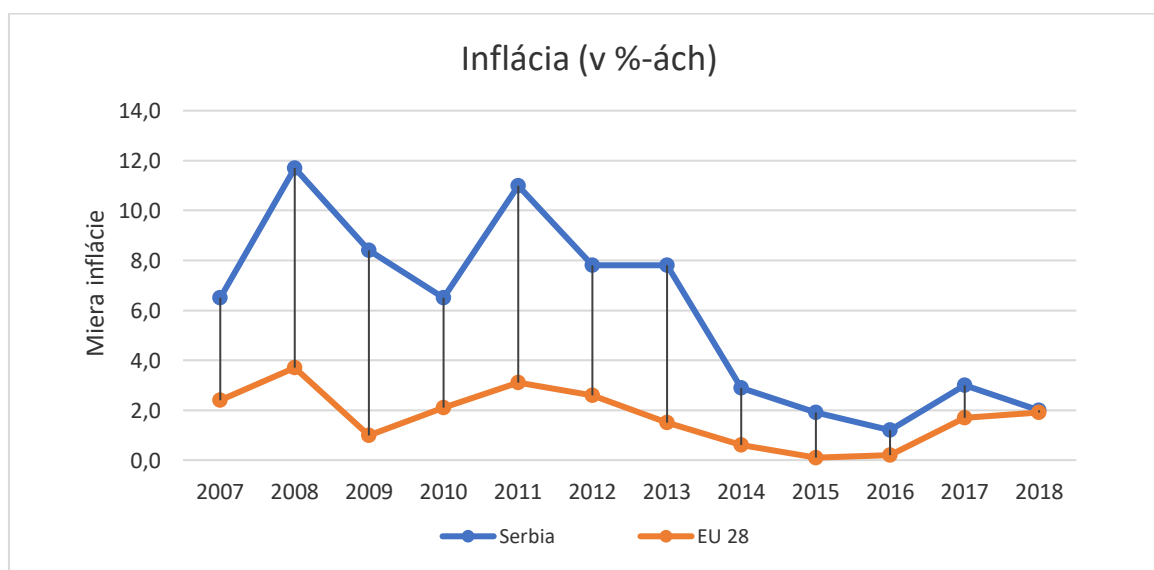
Graf č. 4.9 Inflácia Čiernej Hory a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Ak sa pozrieme na mieru inflácie v Srbsku, tak vidíme, že medzi Srbskom a EÚ bol výrazný rozdiel v predchádzajúcich obdobiach. Najnovší vývoj však ukazuje, že od roku 2014 do roku 2018 miera inflácie vyrovnáva priemeru EÚ.

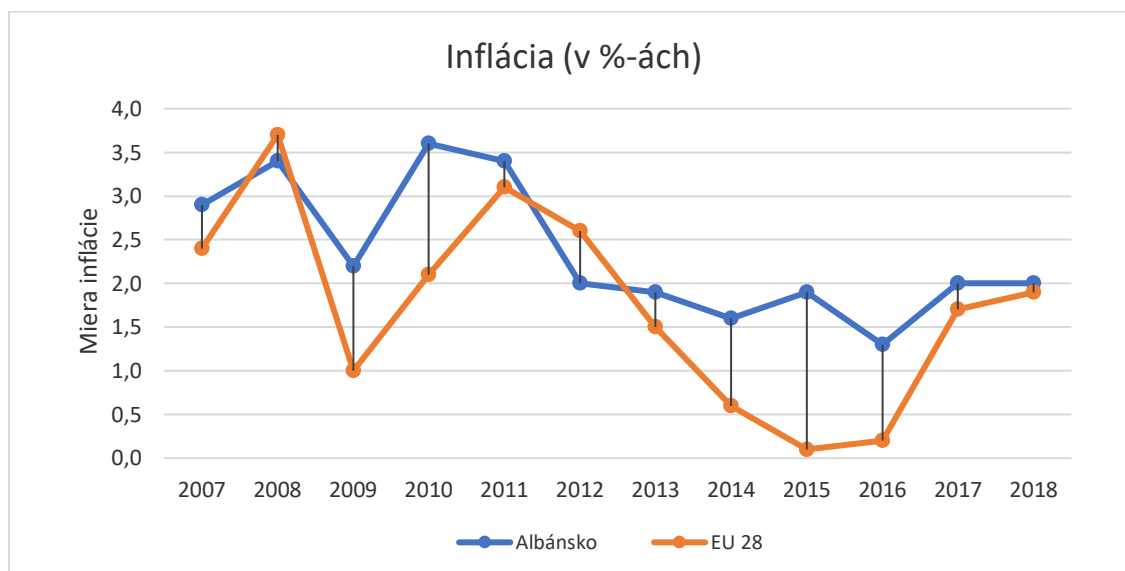
Graf č. 4.10 Inflácia Srbska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

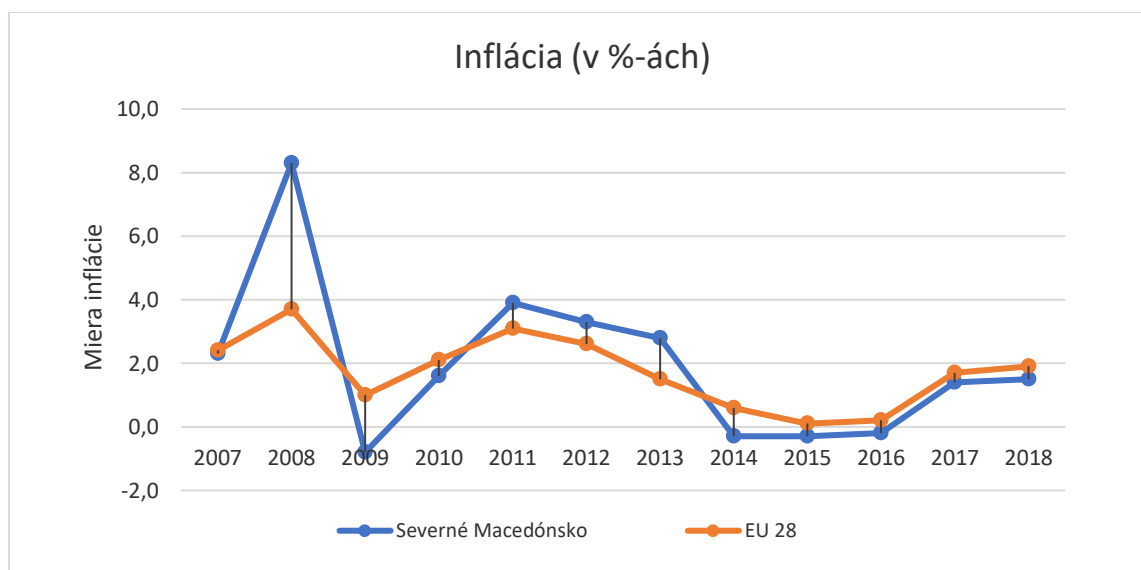
Ako môžeme vidieť v nasledujúcich grafoch, krajiny Albánsko, Severné Macedónsko sa tiež približujú priemeru krajinám EÚ. Vyplyva z toho, že sa posilnila cenová stabilita, Krajiny minimalizujú cenové výkyvy. Macedónsko od roku 2010 kopíruje trend EÚ.

Graf č. 4.11 Inflácia Albánska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019, (vlastné spracovanie)

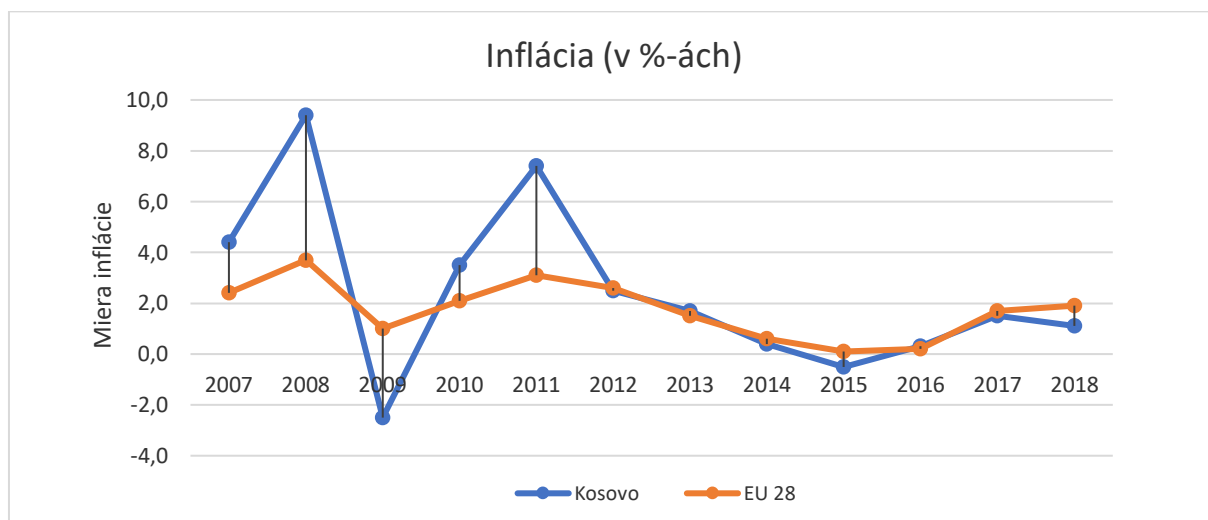
Graf č. 4.12 Inflácia Severného Macedónska a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Aj Kosovo dokonca vykazuje lepšiu mieru inflácie ako niektoré vyspelejšie krajiny.

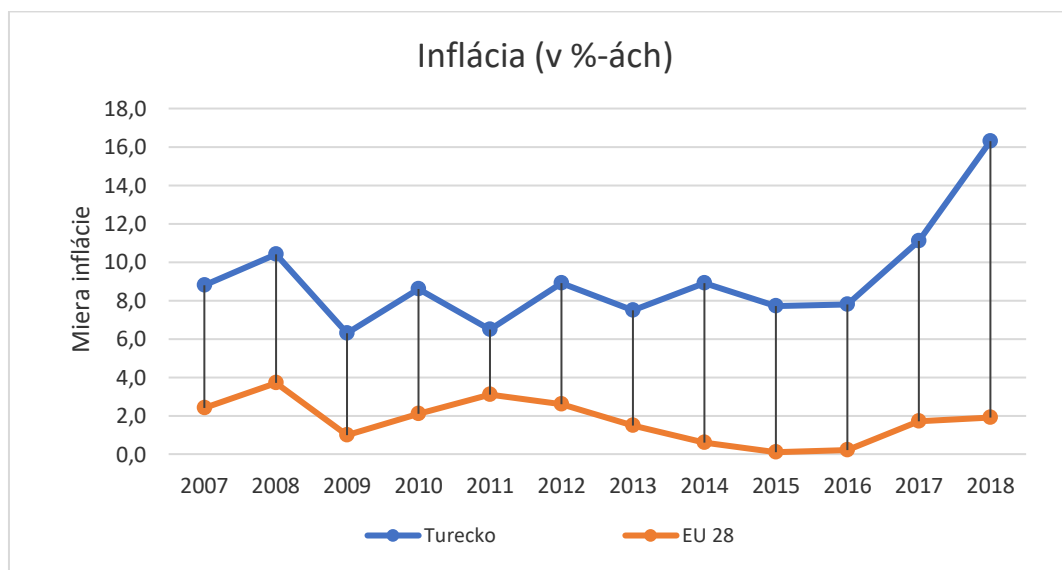
Graf č. 4.13 Inflácia Kosova a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Veľké rozdiely, ktoré sa postupne dokonca zväčšujú môžeme pozorovať pri Turecku. Aj pre toto nestabilné cenové prostredie by nebolo vhodné, keby krajina v najbližšej dobe uvažovala o vstupe do EÚ.

Graf č. 4.14 Inflácia Turecka a EU-28 (%-ách)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

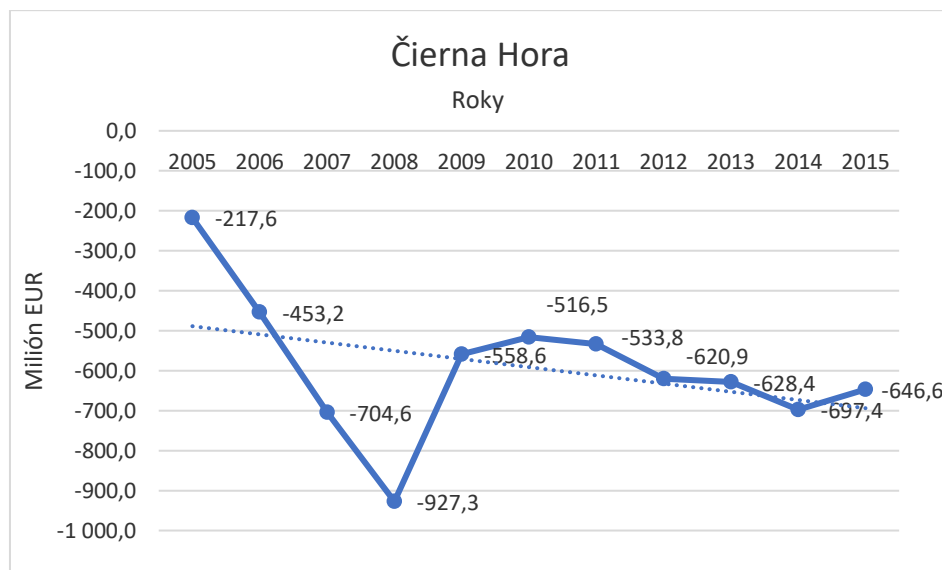
4.3.4 Obchodná bilancia

Obchodná bilancia vyjadruje vzťah medzi hodnotou dovezeného tovaru aj služieb a hodnotou vyvezeného tovaru aj služieb. Rozdiel medzi hodnotou dovozu a vývozu nazývame saldo obchodnej bilancie. Ak ide o prebytok na strane bežného účtu, vypovedá to o úspechu zahranično-obchodnej činnosti krajiny. Rozoznávame aktívnu obchodnú bilanciu, ktorá je hodnotou vývozu. Keď je vyššia ako hodnota dovozu, saldo v tomto prípade nazývame saldom obchodnej bilancie a pasívnu obchodnú bilanciu, keď je hodnota vývozu nižšia ako hodnota dovozu, saldo nazývame pasívnym saldom obchodnej bilancie (Euroekonom, 2019).

V nasledujúcich grafoch je možné vidieť hodnotu obchodnej bilancie s EÚ. Pretože Čierna Hora a Srbsko sú kandidáti, ktorí by mohli ako prví vstúpiť do EÚ, v grafoch bude obchodná bilancia znázornená od roku 2005.

Čierna Hora vykazuje pasívnu obchodnú bilanciu, to znamená, že hodnota vývozu je nižšia ako hodnota dovozu. V grafe je znázornená aj trendová spojnica, ktorá nám ukazuje, že hodnota vývozu je čoraz nižšia. Ak by Čierna Hora vstúpila do EÚ, bolo by pre ňu ľahšie vyvážať výrobky do EÚ a naopak pre EÚ by sa otvoril nový trh.

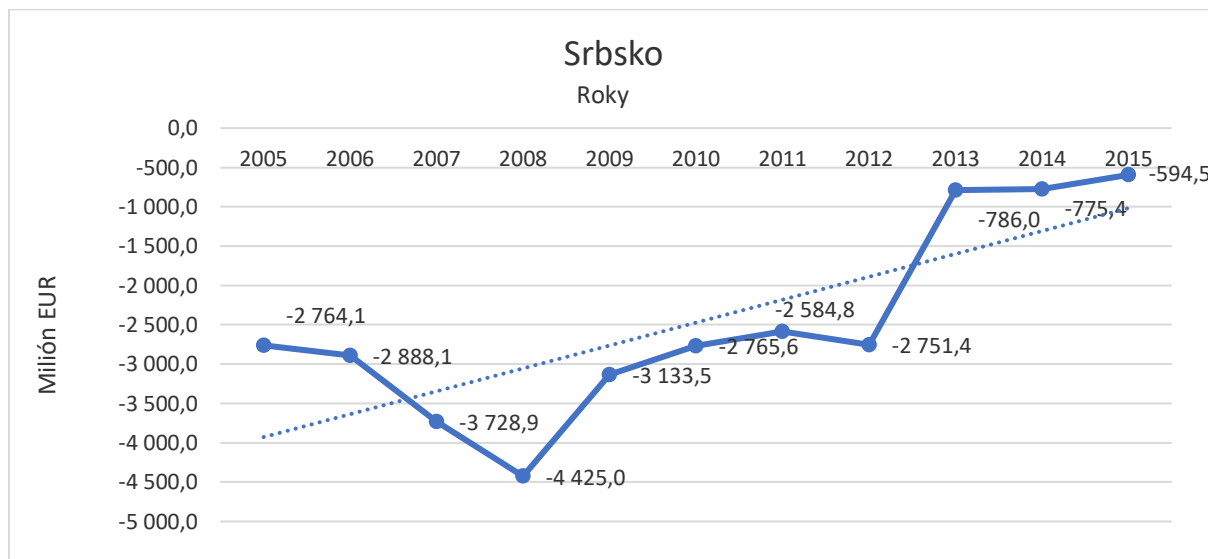
Graf č. 4.15 Hodnota obchodnej bilancie Čiernej Hory s EU-28 (v mil. EUR)

Zdroj: Eurostat, 2019, (vlastné spracovanie)

Naopak ak sa pozrieme na Srbsko, v ktorom napriek tomu, že pozorujeme pasívnu obchodnú bilanciu, je možné spozorovať, že trendová spojnica stúpa.

Graf č. 4.16 Hodnota obchodnej bilancie Srbska s EU-28 (v mil. EUR)

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

4.3.5 Geografické ukazovatele

Celková populácia

V tabuľke č. 3 môžeme vidieť pre prehľadnosť celkový počet obyvateľov EÚ ako celku a počet obyvateľov kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín od roku 2014 - 2018. Vidíme, že čo sa týka populácie nenastali v sledovanom časovom úseku žiadne markantné zmeny. V prípade, že by kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny vstúpili do Únie zvýšil by sa celkový počet obyvateľov okolo 98 000 000, v prípade že by nenastali žiadne veľké zmeny.

Tabuľka č. 4.3 Počet obyvateľov kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín a EU-28

Krajiny	2014	2015	2016	2017	2018
Európska únia - 28 krajín	507 235 091	508 520 205	510 181 874	511 373 278	512 379 225
Čierna Hora	621 521	622 099	622 218	622 387	622 359
Severné Macedónsko	2 065 769	2 069 172	2 071 278	2 073 702	2 075 301
Albánsko	2 892 394	2 885 796	2 875 592	2 876 591	2 870 324
Srbsko	7 146 759	7 114 393	7 076 372	7 040 272	7 001 444
Turecko	76 667 864	77 695 904	78 741 053	79 814 871	80 810 525
Bosna a Hercegovina	3 830 911	3 825 334	3 515 982	3 509 728	3 502 550
Kosovo	1 820 631	1 804 944	1 771 604	1 783 531	1 798 506

Zdroj: Eurostat, 2019 (vlastné spracovanie)

Celková rozloha

Celková rozloha EÚ činí 4 476 000 km². V tabuľke č. 4.4 môžeme vidieť rozlohu jednotlivých krajín. V prípade rozšírenia by sa celková rozloha EÚ zväčšila o 1 003 000 km², čo predstavuje približne 1/4 celkovej rozlohy EÚ. Najväčšiu rozlohu z pomedzi analyzovaných krajín má Turecko. Keby Krajina vstúpila do integrácie celková rozloha by sa zväčšila o 783 562 km², ale to sa však v blízkej budúcnosti nepredpokladá. Zväčšenie celkovej rozlohy EÚ by samozrejme znamenalo aj väčší odbytový trh a väčšiu spotrebu európskeho tovaru, ktoré by nebolo zaťažované clami a netarifnými prekážkami. Avšak nevýhody, ktoré z pristúpenia plynú, prevažujú v súčasnej dobe nad výhodami. Všetko sa môže zmeniť, ale je dôležité aby krajiny mali vôľu meniť svoje hospodárstva a reformovať stávajúce systémy. Iba tak sa môžu kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny približovať a porovnávať sa s členskými krajinami EÚ.

Tabuľka č. 4.4 Celková rozloha kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín a EU-28 (v km²)

Krajiny	Celková rozloha (v km ²)
Európska únia - 28 krajín	4 467 000
Čierna Hora	13 812
Severné Macedónsko	26 713
Albánsko	28 748
Srbsko	88 361
Turecko	783 562
Bosna a Hercegovina	51 197
Kosovo	10 908

Zdroj: MZV, 2018 (vlastné spracovanie)

5. Záver

Cieľom diplomovej práce bolo sledovať historicko-politický vývoj kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín a analyzovať, akým spôsobom sa krajiny približujú k ekonomicky vyspelým krajinám EÚ. V záverečnej časti analyzujeme pomocou dát a pomocou makroekonomických ukazovateľov možné dopady pristúpenia krajín do Európskej únie.

Dôležitou súčasťou práce bolo predstaviť históriu kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín, pretože tá výrazne ovplyvňuje politický a hospodársky vývoj v krajinách západného Balkánu. Spletité dejiny západného Balkánu mali za následok vytvorenie zložitej etnickej štruktúry. Z historického hľadiska sa tieto krajiny nevyvíjali spoločným smerom, pretože nemali spoločné záujmy a ciele. Od 18. storočia na tomto polostrove prebiehali konflikty, ktoré vyústili do lokálnych vojenských operácií. Dnešné hranice krajín západného Balkánu sú umelo vytvorené a v jednom štáte sa kumuluje niekoľko etnických skupín, náboženstiev a to znemožňuje krajinám výrazne napredovať.

V prvej kapitole sme poukázali na špecifiká jednotlivých krajín a udalosti, ktoré krajinu poznačili, a historické osobnosti, ktoré zmenili smerovanie celej krajiny. Historicko-politická charakteristika ukázala, prečo je dôležité reformovať ich politický a ekonomický systém.

V druhej kapitole sa zaoberáme stratégiou rozšírenia EÚ a jednotlivými inštitúciami, ktoré sa tým zaoberajú. Predstavíme si jednotlivé krajiny, priblížime si priebeh prístupového procesu a špecifikujeme fázy, v ktorých sa v súčasnosti nachádzajú. Celý proces pristúpenia je veľmi zložitý, preto je vytvorený osobitný a náročný proces, ktorý pripravuje kandidátov na to, aby sa v budúcnosti mohli stať plnohodnotnými členmi. V záveroch Rady pre všeobecné záležitosti sú vyhodnotené pokroky, ktoré dosahujú jednotlivé krajiny, a reformy, ktoré sú potrebné na zlepšenie. Závery druhej kapitoly potvrdili, že kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny sú aj dodnes poznačené svojou históriou a to im čiastočne bráni pri budovaní silnej a stabilnej ekonomiky. V minulosti boli tieto krajiny ovplyvnené autoritatívnym režimom, kvôli tomuto faktoru majú aj v súčasnosti problém s dodržiavaním základných ľudských práv a slobôd. Čiastočnú stagnáciu spôsobili spory medzi susedskými krajinami a tie zásadne ovplyvňujú priebeh a dĺžku prístupových rokovaní.

V roku 2018 bola prijatá stratégia, konkrétne pre krajiny západného Balkánu, v ktorej sú predložené konkrétne opatrenia. Tie by mali utužiť spoluprácu v najrôznejších oblastiach a podporiť transformačný proces v tomto regióne.

Rozširovanie EÚ je stále živou, aktuálnou a diskutovanou témou. Pre EÚ je dôležité s krajinami naďalej spolupracovať a prijímať opatrenia, ktoré budú viesť k hospodárskemu rastu, pretože ako už bolo zmienené, je to investícia do mieru a bezpečnosti v celej Európe. V tretej kapitole je načrtnutá alokácia predvstupnej pomoci, ktorá pomáha krajinám pri budovaní stability, tá je nevyhnutná k začleneniu sa ku krajinám EÚ.

Na základe získanej analýzy vieme povedať, že Čierna Hora a Srbsko vykazujú výborný potenciál pre vstup do EÚ, naopak Kosovo a Turecko sa od vytýčených európskych štruktúr výrazne vzdávajú. V súčasnej situácii ešte nie sú krajiny dostatočne pripravené stať sa plnohodnotnými krajinami spoločenstva EÚ, ale predpokladá sa, že rozbehnuté a rozpracované ekonomické systémy môžu za výraznej pomoci EÚ do viesť jednotlivé krajiny do tejto integrácie.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. BAUEROVÁ, H., H. HLAVÁČKOVÁ a L. CABADA. Politika rozširování a země Západního Balkánu. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. 248 s. ISBN 978-80-87956-06-9.
2. KLUSÁKOVÁ, Lud'a and Steven G. ELLIS. Imagining Frontiers, Contesting Identities. Pisa: Pisa University Press, 2007. 458 p. ISBN 978-88-8492-466-7.
3. PELIKÁN, Jan, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-807-3086-480.
4. PELIKÁN, Jan, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Národnostní politika v postkomunistických zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Sborníky. ISBN 80-210-2388-0.
5. PIRICKÝ, Gabriel, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Turecko*. Praha: Libri, 2006. Stručná historie států. ISBN 80-727-7323-2.
6. ROSŮLEK, Přemysl, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Makedonie*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-342-8.
7. ROSŮLEK, Přemysl. *Albánci a Makedonská republika (1991-2014)*. Praha: Libri, 2015. ISBN 978-80-7277-526-2.
8. STOJAROVÁ, Věra, Peter EMERSON, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Party politics in the western Balkans*. New York: Routledge, 2010. Stručná historie států. ISBN 04-155-5099-8.
9. ŠÍSTEK, František, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Černá Hora*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-355-8.
10. TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Karolinum, 2016. 437 s. ISBN 978-80-246-3178-3.

11. TUNKROVÁ, Lucie, ŠARADÍN, Pavel. Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
12. WHITE, S., P. G. LEWIS and J. BATT. Developments in Central & East European Politics. 5th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 312 p. ISBN 978-1-137-26298-1.

Internetové zdroje

13. Council of the European Union. Council: *ENLARGEMENT AND STABILISATION AND ASSOCIATION PROCESS*. Council of the European Union, Brussels, 26. 6. 2018. [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/35863/st10555-en18.pdf>
14. Council of the European Union. Council: *Presidency Conclusions – Thessaloniki*. Consilium of the European Union, Brussels, 1. 10. 2003. [cit. 6. 6. 2019]. Dostupné z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11638-2003-INIT/en/pdf>
15. De Munter, André. Európsky parlament – Informační listy o Európskej únii: *Rozširovanie Únie* [online]. Európsky parlament, 2019. [cit. 28. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/167/rozsirovanie-unie>
16. De Munter, André. Európsky parlament – Informační listy o Európskej únii: *Západný Balkán* [online]. Európsky parlament, 2019. [cit. 28. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.2.pdf
17. Delegation of the European Union to Albania. Europa: *Albania and the EU* [online]. Delegation of the European Union to Albania, 18. 7. 2016. [cit. 8. 6. 2019]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/delegations/albania/6953/albania-and-eu_en
18. Euractiv: *Západný Balkán* [online]. Euractiv, 6. 10. 2004. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/rozsirovanie/linksdossier/zapadny-balkan/>
19. Euroekonóm: *Obchodná a platobná bilancia* [online]. Euroekonóm, 21. 2. 2019. [cit. 9. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroekonom.sk/obchodna-a-platobna-bilancia/>
20. Europe direct Senica. *Stratégia pre západný balkán* [online]. Europe direct Senica. [cit. 19. 6. 2019]. Dostupné z: <http://europedirect.senica.sk/strategia-pre-zapadny-balkan/>
21. European commission – Press release database: *Enlargement package: Commission publishes reports on the Western Balkans partners and Turkey* [online]. European

- commission – Press release database, Brussels, 17. 5. 2018. [cit. 1. 6. 2019]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3342_en.htm
22. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Albania* [online]. European commission, 2. 7. 2019. [cit. 3. 7. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/albania_en
23. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Bosnia and Herzegovina* [online]. European commission, 2. 7. 2019. [cit. 3. 7. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/bosnia-herzegovina_en
24. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Enhanced EU engagement with the Western Balkans* [online]. European commission, 10. 7. 2019. [cit. 18. 6. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/eu-and-western-balkans_en
25. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Kosovo* [online]. European commission, 28. 5. 2019. [cit. 29. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/kosovo_en
26. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Montenegro* [online]. European commission, 13. 5. 2019. [cit. 20. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/montenegro_en
27. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *North Macedonia* [online]. European commission, 17. 5. 2019. [cit. 19. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/north-macedonia_en
28. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Overview – Instrument for Pre-accession Assistance* [online]. European commission, 18. 2. 2019. [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en
29. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Serbia* [online]. European commission, 17. 5. 2019. [cit. 18. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/serbia_en

30. European commission, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Strategy and Reports* [online]. European commission, 13. 6. 2019. [cit. 8. 6. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/package_en
31. European commission, Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations: *Steps towards joining* [online]. European commission, 6. 12. 2016. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/steps-towards-joining_en
32. European commission: *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*. Strasbourg, 6. 2. 2018. [cit. 6. 6. 2019] Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf
33. European Council – Council of the European Union. Council: *Council conclusions on enlargement and stabilisation and association process* [online]. European Council – Council of the European Union, 18. 6. 2019. [cit. 26. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/18/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>
34. Európska rada – Rada Európskej únie: *Rozširovanie EÚ* [online]. Európska rada, 2. 7. 2019. [cit. 11. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/enlargement/>
35. Euroskop. *Turecko* [online]. Euroskop, 2018. [cit. 18. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9132/sekce/turecko/>
36. KNEBLOVÁ, EVA. *Změna volebního systému v Albánii v roce 2009 a její dopad na parlamentní volby*. Praha, 2009. [cit. 15. 6. 2017]. European Electoral Studies. Dostupné z: http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/008/evs_4_2_6.pdf
37. Kosovo: *Histrória Kosova* [online]. Kosovo. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <http://kosovo.sk/historia-kosova/>
38. PLEVÁK, Ondřej. Euractiv: *Členství Turecka v EU je už jen utopií, obě strany se ale navzájem potřebují* [online]. Euractiv, 7. 2. 2019. [cit. 25. 6. 2019]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropska-unie-a-svet/news/clenstvi-turecka-v-eu-je-uz-jen-utopii-obe-strany-se-ale-navzajem-potrebuji/>
39. Wikipedia. *Sali Beriša* [online]. Wikipedia, 19. 7. 2018. [cit. 22. 6. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sali_Beriša

Zoznam skratiek

EÚ	Európska únia
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
LDK	Ľudové hnutie Kosova
BaH	Bosna a Hercegovina
SDA	Strana demokratickej akcie
HDZ	Chorvátske demokratické spoločenstvo
SDS	Srbská demokratická strana
SAO	Srbské autonómne oblasti
SNSD	Zväz nezávislých sociálnych demokratov
OSN	Organizácia spojených národov
UCK	Kosovská oslobodenecká armáda
NATO	Organizácia severoatlantickej zmluvy
MAAK	Hnutie celomacedónskej akcie
VMRO	Vnútná macedónska revolučná organizácia
VMRO-DPMNE	Demokratická strana macedónskej národnej jednoty
PDP	Strana demokratickej prosperity
SFRJ	Socialistická federatívna republika Juhoslávia
UNPREDEP	Medzinárodné vojenské sily preventívneho nasadenia
ALSH	Demokratická strana Albáncov
BDSH	Demokratický zväz Albáncov
USA	Spojené štáty americké
GAC	Rada pre všeobecné záležitosti

PSP	Proces stabilizácie a pridruženia
IPA	Nástroj predvstupnej pomoci
EK	Európska komisia
PHARE	Predvstupný finančný nástroj EÚ
SAD	Dohoda o stabilizácii a pridružení
ERP	Programy hospodárskej reformy
CBC	Predvstupný finančný nástroj EÚ – cezhraničná spolupráca
ISPA	Nástroj predvstupovej štrukturálnej politiky
SAPARD	Špeciálny predvstupný program pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
CARDS	Programu Spoločenstva na obnovu, rozvoj a stabilizáciu pre krajiny západného Balkánu

Zoznam tabuliek a grafov

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 4.1 Finančná alokácia IPA II v programovom období 2014 – 2020 (v mil. EUR)

Tabuľka č. 4.2 Hrubí domáci produkt (v mil. EUR)

Tabuľka č. 4.3 Počet obyvateľov kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín a EU-28

Tabuľka č. 4.4 Celková rozloha kandidátskych a potenciálne kandidátskych krajín a EU-28 (v km²)

Zoznam grafov

Graf č. 4.1 Hrubý domáci produkt (v mil. EUR)

Graf č. 4.2 Celková miera nezamestnanosti Kosova a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.3 Celková miera nezamestnanosti Bosny a Hercegoviny a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.4 Celková miera nezamestnanosti Albánska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.5 Celková miera nezamestnanosti Turecka a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.6 Celková miera nezamestnanosti Severného Macedónska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.7 Celková miera nezamestnanosti Srbska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.8 Celková miera nezamestnanosti Čiernej Hory a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.9 Inflácia Čiernej Hory a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.10 Inflácia Srbska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.11 Inflácia Albánska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.12 Inflácia Severného Macedónska a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.13 Inflácia Kosova a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.14 Inflácia Turecka a EU-28 (%-ách)

Graf č. 4.15 Hodnota obchodnej bilancie Čiernej Hory s EU-28 (v mil. EUR)

Graf č. 4.16 Hodnota obchodnej bilancie Srbska s EU-28 (v mil. EUR)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečné, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 12.07.2019

jméno a příjmení studenta